

סיפורי חיים

יהודית עמית

ציור מהזיכרון של בית ילדותי בברטיסלבה, צ'כסלובקיה

"הזיכרון הוא המקיים את האדם בארץ החיים"

שמואל דוד לוצאטו

המועצה האזורית זבולון והעמותה לחבר "דורות זבולון" רואות ערך רב וחשיבות גדולה לתיעוד סיפורי החיים של ניצולי השואה תושבי המועצה, למען עצמם ולמען הדורות הבאים באזור ובארץ.

לביצוע המיזם הזה חברנו למרכז הישראלי לתמיכה נפשית וחברתית בניצולי שואה ("עמך"), סניף הקריות, שנתנו את הסיוע המקצועי. הנחיית המתנדבים ועריכת הסיפורים נעשו על-ידי הביבליותרפית רעיה רונן מ"עמך". קבוצת המתנדבים, רובם תושבי המועצה, נרתמו למיזם חשוב זה. המתנדבים עשו מלאכתם במסירות ובסבלנות, הקדישו מזמנם חודשים, כדי להעלות על הכתב את סיפורי החיים. התיעוד התבצע באמצעות תוכנה, שפותחה בחברת "בעליל" על-ידי צבי אפל.

תודות

תודה לכל המספרים ששיתפו בסיפור חייהם. תודה למתנדבים על ההשקעה, על התרומה ועל הרצון הטוב. תודה לאלית יהודה, מנהלת סניף קריות, לרעיה רונן מנחת הקבוצה מעמותת "עמך". תודה לג'קי שורק, מנהלת מחלקת השירותים החברתיים במועצה על ההשתתפות בקידום המיזם. תודה למיכל קציר וצוות "דורות" על ייזום הפרויקט. המיזם נוהל, אורגן ולווה על-ידי יהלומה קצב, עו"ס, מתנדבת בעמותה לחבר הוותיק "דורות זבולון".

למרות שסיפור קורות החיים שלי כבר ישנו ב"יד ושם"
וב"הסתדרות העולמית - דור תש"ח", הפעם הסיפור מפורט
יותר ואילו צירפתי גם חלק מרשימותי ותמונות משפחתיות.

כל זה נעשה בעזרתם של רוחלה סגל, רעיה, "דורות" ועוד
הרבה אנשים שעבדו מאחורי הקלעים, ואני מודה להם מאוד.
רוחלה באה במשך זמן ממושך כל שבוע והקדישה לי שעות
מזמנה הפנוי. אין לי מילים להודות לה.

אז תודה גדולה לכל המעורבים
ממני, יהודית עמית
3.9.2015

הסבים שלי מצד אמא, לסלו ומרגית סקלי, חיו בכפר פסטורלי יפהפה, רחוק מהכרך הגדול.

סבא לסלו

סבי היה איש מיוחד. היה אגרונום והחכיר אדמות. כל אנשי הכפר עבדו אצלו ואהבהו אהבת נפש. הוא היה בשבילם הכול. שמע על בעיות בביתם, על סכסוכים בין בני זוג והעיקר נתן לכולם פרנסה מכובדת.

בחגים ובחופשות היינו מגיעים לביתו עם הפיאקר (הכרכרה), מתקרבים לשדות החיטה שעושות גלים-גלים עם הרוח. מריחים כבר מרחוק את יפי הכפר.

בזמן חגיגות האסיף, כולם לבושים חגיגתי, עם זרים ועגלות מקושטות, וסבי הולך בראש. שמעתי לאחר מכן, שתמיד לפני החג הוא השתדל להוסיף להם למשכורת.

סבא הבין גם ברפואה ולא פעם קראו לו לעזרה, למרות שבעצם היה וטרינר, נוסף להיותו חקלאי. היינו עוברים ברחוב הראשי, בזמן היריד השבועי. גם שם עם כל אחד שנפגש היה מחליף כמה מילים.

מה שהוא היה בשבילנו זאת בכלל אגדה, כי סבא תמיד מצא זמן וסבלנות לחמשת נכדיו. הוא הפליג איתנו בדמיונותיו, עד כדי כך שהפנטזיות וההמצאות שלו יושבים אצלי לא רק בזיכרון ובלב, אלא אני יכולה לדמיין אותם אפילו אחרי שמונים שנה. בדמיונו ראה המון חידושים: ממכונות שנוסעות לפי פקודה ועד כדור במקום אוכל, ועוד ועוד המצאות, שהיום הן חלק שייגרת מחיינו. אני לא חושבת שהוא קרא את ז'ול ורן, אך עם דמיונו הגיע אפילו רחוק יותר ממנו.

זה היה סבי מצד אימי, איש אשכולות, איש מיוחד מכל הבחינות. כשהגיעו הגרמנים לכפר, כל הכפר הכריז שלא יתנו לפגוע בו. אנשים ביקשו מהם: "ביהודי היקר הזה אל תגעו. הוא האבא של כולנו, הוא הדואג והמפרנס שלנו". אבל כל זה לא עזר, לצערי. סבי וסבתי, דודי ודודתי ובני הדודים שלי נלקחו עם כולם לגיא ההריגה, ולנו רק הזיכרונות נשארו. יהי זכרם ברוך.

סיפור משחק

באחד מימי החורף הגשומים, ישבנו על סבא וסביבו ואז התחיל הסיפור, המשחק בעצם, כי כולנו היינו שותפים הכרחיים. בסיפור, יש לנו מכונית, כמעט אוטובוס, והיא שייכת רק לנו. תכונותיה מיוחדות במינן. מכונית נוסעת בלי הגה ובלי נהג. הנהג נותן פקודות ומדי פעם גם לוחץ על כפתורים. וכך חולקו התפקידים: האחראי על הנסיעה יודע מה להגיד ועל מה ללחוץ. הנווט, בלחיצת כפתור מעלה את המפה ועוד לחיצה-נגיעה מראה את המסלול. השלישי דואג להזמין ציוד וכל הדרוש, בלחיצת כפתור, כמובן. הרביעי מזמין תפריט, כמובן לפי רצונו של כל אחד, וכן הלאה. נסענו (כאילו) ואיבדנו את הקו בין דימיון למציאות. נכנסנו לתוך המשחק.

היו לסבא עוד פנטזיות והמצאות אין ספור, בסיפורים ובמשחקים, אותם הוא העביר לנו בצורה טבעית, כאילו מציאותית, ואנחנו היינו מוקסמים.

אבי הגיע, פסח בא, בכפר עם סבא וסבתא

החורף הלך, חלף לו, ניצנים נראו בארץ וגם בחוץ לארץ. מתחילים להוריד את שכבות הבגדים וכבר מנקר בראש, אוי כמה חולצות צריך לכבס, אולי כדאי להתפטר מחלקן. אני נזכרת בפעילות וההכנות בבית הוריי, לקראת חג הפסח, כשאנו הילדים רק הפרענו. כמובן שמחנו להיות בחוץ, אחרי חורף קשה, כאשר הכול עדיין בראשית פריחתו.

הגיע היום המיוחל. נוסעים לסבים לערב פסח ולחופש. אורזים את כולנו ועולים על הכרכרה, שסבא שלח עד אלינו עם העגלון. הכרכרה מצוחצחת לקראתנו ולכבוד הפסח, כמובן. מי יושב קדימה ומי אחורה? תמיד אותו הוויכוח, אך בסוף כולם יושבים במקומם והכרכרה זזה. הדרך לא ארוכה, כעשרים ק"מ על כביש סלול, הכול פורח בצידי הדרך, אך אחותי ואני עסוקות במשחקים שלנו. מתי נגיע? את מי נפגוש ראשון? האם בת הדודה תכיר אותנו? הרי היא רק בת שלוש.

כך עברה שעת הנסיעה וכבר מתקרבים לכפר, המוקף ירק ועצים. את הבית מזהים מרחוק. קופצים מהכרכרה ומתחבקים עם הסבים, הדודים ובני הדודים. כמה היה הכול פסטוראלי ויפה. איך היינו מאושרים ולא שיערנו את העתיד לבוא. וכך נשאר הזיכרון עם כל הטוב שבו.

8.4.2012

משפחתה של אימי (1938)

עומדים (מימין לשמאל):

דוד ארמין, דודה אולגה, דודה טילדה והדוד מיקי

יושבים: הסבים שלי מצד אמא - לסלו ומרגיט סקלי

אבי שמו (שלמה)

אבי, שמו, נולד ב-13.1.1887 בכפר מכולניצה (Machulince), ליד זלטה מורבה. הוא היה בן יחיד להוריו, איגנאץ וברטה אנגל, דבר נדיר בימים ההם. באופן טבעי הוא היה כל עולמם והם נתנו לו את כל האהבה ואת החינוך הטוב ביותר. לאחר סיום בית הספר עבר לעיר הגדולה ללמוד מסחר.

בהיותו סטודנט פרצה מלחמת העולם הראשונה והוא גויס לצבא האוסטרו-הונגרי. בחודשים הראשונים עוד הגיעו ממנו מכתבים ודרישות שלום. זמן לא רב לאחר גיוסו לצבא נקטע הקשר באופן פתאומי. בהתחלה, שיערו בני המשפחה וקרוביו כי נפל בשבי. כמעט חמש שנים חלפו ושום סימן חיים לא הגיע מהבן. הדאגה התחלפה במחשבה, כי נפל בקרב. אביו, סבא שלי, בני משפחה וחבריו היו בטוחים באובדנו. רק סבתא לא ויתרה. היא האמינה כי הוא יחזור. ליבה, לב אם, אמר לה שהוא חי והיא חזרה על המשפט "הוא יחזור!". אנשים רבים ראו באמונתה זאת ביטוי לצערה על מותו ולגעגועיה אליו והיו גם כאלה שהצביעו עליה כעל אחת שהצער שיבש את דעתה...

ואז, אחרי חמש שנים של אי וודאות, הגיעו מכתבים מהצלב האדום, שבישרו לראשונה על היותו שבו ברוסיה. מאוחר יותר, נעמי אחותי סיפרה כי היה קצין בצבא האוסטרו-הונגרי. באחד הקרבות נפל בשבי הצבא הרוסי ונשלח "לבלות" בסיביר את שנות שבו. אחר כך הוא שב הביתה.

מיד לאחר שובו הביתה הוריו חיפשו לו "שידוך". אמא שלי הייתה אישה יפה ומשכילה. בזמנים ההם לא היו פגישות מקריות, "עיוורות". לפני הכרותה עם אבא, כבר הציגו לפני כמה בחורים, שהיא דחתה את הצעתם, ואז הגיע אבא. בהתחלה היססה, אך בסוף אמרה: "אמנם הוא נמוך, אבל הוא נחמד והוא לטעמי".

הם נישאו בשנת 1922. בנם הבכור, קורצ'י, נולד בשנת 1923. שנתיים אחריו נולדה אחותי מגדה (בארץ שינתה את שמה לנעמי) והמשפחה הייתה מאושרת. בהיותו בן ארבע נפטר אחי הבכור בצרפת מדלקת אוזניים שהסתבכה. לאחר מות הבן, חזרו הור'י, שבורים ורצוצים, לברטיסלבה. בבית חיכתה להם תינוקת, שהייתה זקוקה לחיבוקים, והם המשיכו את חייהם.

אחרי שנתיים, בחורף קשה במיוחד, נולדה להם בת נוספת, שבקושי שרדה בגלל הקור, שלא זכרו כמותו באירופה, וזאת הייתי אני.

זכור לי כי ביום הולדתי השמיני, אבא סיפר לי שהיה בשבי של הצאר במלחמת העולם הראשונה. לא הבנתי הרבה מה שסיפר. "האסימון ירד אצלי" אחרי שבעים שנה ולילה אחד ללא שינה, כשהייתי בעצמי אמא לארבעה בנים וסבתא לנכדים. מתוך דממת הלילה ההוא כתבתי: "ריבונו של עולם, חמש שנים כפול 12 חודשים, כפול 52 שבועות, כפול 365 ימים, כפול 24 שעות... שעות בלי סוף, איך מתפקדים שלא יודעים מי ומה מחכה לך?" בסיום המלחמה, מלחמת העולם השנייה, הסתבר כי אבא היה בין הנספים ולא שרד. כשנפגשתי עם אחותי בארץ כעבור 5 שנים, לאחר שחרורה מאשוויץ, נעמי סיפרה כי בפעם האחרונה שראתה אותו היה כשהעלו אותם לרכבות... באותם רגעים ידעה כי יותר לא תראה אותו חי.

אימי רוז'

על אמא, כתבה לי אחותי פעם, יכולתי לכתוב בלי סוף. היא הייתה בשבילנו האם היהודייה ב"הא הידיעה". את כל החוכמה וטוב ליבה השקיעה בחינוכנו. את כל זמנה הקדישה למשפחתה. היא נולדה בשנת 1899. בילדותה למדה במנזרים, כי בכפרו של סבי, אביה, לא היה בית ספר. לו הייתה לה אפשרות ללמוד הייתה בעלת מקצוע מעולה. בילדותינו תפרה לנו את כל הבגדים. בתקופת המלחמה, כשלא הלכנו לבית הספר, היא לימדה את אחותי צרפתית, גרמנית וכמובן הונגרית, אבל תמיד אמרה שקודם כול היא רוצה ללמד אותנו להיות אנשים טובים. מספר חודשים לאחר שנפרדתי מהם ועליתי ארצה, נעמי נלקחה לאושוויץ ואבא נלקח למחנות. אמא נשארה לבדה בבודפשט, בעזרת תעודות מזויפות, שסיפקו לה מתנועת השומר הצעיר בבודפשט. במהלך השנים האלה היא התפרנסה מסריגה לחנויות יוקרה בבודפשט. בשנת 1948 עלתה ארצה והצטרפה אלי ולבני משפחתי בקיבוץ שער העמקים. כשנה לאחר בואה לשער העמקים, הכירה חבר שהתאלמן והם היו לזוג. אמא זכתה לראות את בנותיה מקימות משפחה והייתה שותפה שלנו בשמחותינו וברגעינו הקשים. היא נפטרה בשנת 1968 לאחר מחלה קשה שנמשכה כמעט עשר שנים. לאורך כל חייה הייתה בה תמיד אופטימיות שבאה לביטוי בשמחת החיים שלה.

אבא שלי, סבא שמואל
(1944)

אמא שלי, סבתא רוז'
(1942)

הור', אחותי ובת-דודה
(צילום שנשלח אלי לאחר
עלייתי ארצה)

אבי

אני חוזרת הביתה קפואה,
אך לא מוותרת על החלקה,
כולי רועדת מהקור,
הרי בחוץ יש כפור.
אבא מחבק אותי,
לתנור מכוון אותי,
ואז אחרי הורדת הבגדים,
שכמעט כולם רטובים,
הוא משפשף את רגליי
והחום שלו עובר אלי.

אימי

מאז ילדתי אני חולמת,
בלילה בצעקות מתעוררת,
אימי תכף לידי
ובין רגע מרגיעה אותי.
וכך החלומות נמשכו,
אך לא תמיד נרגעו,
אימי כבר לא לידי
ואני התמודדתי לבדי.
כעבור (חמש) שנים אימי הגיעה
ואני הייתי ברקיע,
היא עזרה לי עם הבנים
והיא שמחה לנכדים.
אך כל השנים, אחרי מותה,
חוזרים אלי חלומות בלהה,
היא קוראת לי,
היא לבדה
ואני לא שם בשבילה.

הורי, הורי, הורי

שלוש תקופות בחיי.
בילדותי כל אשר ניתן לי
בזכותם קיבלתי.
אושר, שמחה ואין סוף אהבה.
כל בגרותי
נשארתי לבדי
אך גם בהעדרם
הם היו אתי.
אימי לבד שם,
אבי כבר לא קיים.
כל נחמתה הייתה בי.
אחרי שנים
הפגישה המחודשת,
המילה "נרגשת"
לא עונה על המאורע.
ואמא הייתה בעזרי
בתבונה ובאהבה
שרק היא ידעה.
האם הצלחתי להעביר
זאת לילדי, נכדי?
אני תקווה שבחלקו בוודאי.
שנים רבות היא
כבר לא אתי
אך היא נמצאת
כאן לעד בנשמותי.

דודתי אולגה (2.4.1902 - 12.6.1944)

היא הייתה אישה יפה, בעיקר אחרי שהכירו אותה. לא הרבתה לדבר, אך היא ידעה לכוון ולעזור לאחרים. דודה אולגה מילאה את מקומם של הורֵי, כך שלא הרגשתי בדידות. אחותי עברה לביתה, אחרי שאני עליתי ארצה, ונעזרה בה בכול: בקריאה, בלימודים, בנגינה ועוד. עד כדי כך שהיום, כשכבר עברה את גיל שמונים, היא אומרת ש"השהות עם הדודה הייתה שנת חיי היפה ביותר".
זוהי דודתנו הצעירה, אחותה של אמנו, אשת חיל, שנספתה בשואה עם כל משפחתה, כשהיא רק בת ארבעים ושתיים.
יהי זכרה ברוך.

אחי הבכור, קורצ'י, נולד בשנת 1923. אחי, שאותו לא הכרתי, היה ילד יפה עיניים, בן חמוד ונהדר והוא היה משובש ליבם של כל בני המשפחה.

בהיותו בן שלוש, נולדה אחותי מגדה (נעמי) והמשפחה הייתה מאושרת ומושלמת. כשקורצ'י היה בן ארבע, ביום בהיר אחד הוא קיבל דלקת אוזניים. הוֹרֵי האמינו שהוא יבריא, והם טיפלו בו לפי הנחיות הרופאים, אך המצב רק החמיר. בשלב הזה הורי החליטו לגייס כסף מהקרובים. הם השאירו את בתם התינוקת בהשגחת הדודה וידידים ונסעו בכל רחבי אירופה לרופאים הטובים ביותר, אך בסוף אחי לא שרד ונפטר בצרפת. אני נולדתי שנתיים לאחר מותו.

אפילו: בזמנים ההם, בחוגים מסויימים, למשפחות נולדו רק שני ילדים. כך קרה שאני נולדתי אחרי שאחי הלך לעולמו. כמעט בטוח שנולדתי במקומו. לעיתים אני מהרהרת, האם היה שורד את השואה לו נשאר בחיים. הוא היה אמור להיות בגיל 21, כשאבי ואחותי נשלחו למחנה. מה היה גורלו אילו הבריא ממחלתו? האם היה שורד את הזוועות האלו? כך אני מתנחמת. הקמתי משפחה גדולה, וזאת השמחה וגם הנקמה.

לזכר קורצ'י אחי, שלא הכרתי

"געועים לאחי"

המכתב שאני כותבת לך נכתב לפני שישים וחמש שנים. אמור היית אז להיות בן עשרים וארבע בערך. הייתי כה בודדה והחלטתי לשגר לך, כביכול מכתב, שלא נכתב ולא נשלח. מתגעגעת אליך אחי היפה, המוכשר והעליז תמיד. אני נזכרת שבפסח המסויים הזה, כשהיית עדיין ילד קטן, אחרי שעלינו מהמרתך עם דודה אולגה, כשאנו נהנים מהלחמניות והחמאה הטרייה, אתה שיננת את הקושיות, אך לא הסתפקת בזה. שאלת למה שואלים כך ואיך זה ולמה, ולא נרגעת עד שקיבלת תשובות. יתכן וכל הילדים בגיל הזה שואלים למה ומדוע בלי סוף, אך אתה היית סקן וחטטן במיוחד. כך שלבטח בבגרותך היית מגיע למחקר, או היית איש מדע. אני רואה אותך גדל לנער יפהפה, חכם וחרוץ. היית שמחת המשפחה. אוהבת אותך, למרות שמכתב זה לא יגיע אליך.

נ.ב. בדעבד אולי הייתי צריכה לשמוח שלא הגעת בכלל לגיל הנעורים בשנות הארבעים, הרי אז נלקחו כל הנערים בגילך מארץ הולדתנו, ישר לגרמניה, ומי יודע איזה גורל היה מחכה לך שם. (אחי נפטר בגיל 4 ממחלה, שנתיים לפני הולדתי)

נעמי אחותי (1942)

נעמי, אחותי היחידה, נולדה בשנת 1926, בת שנייה להורי ואחות קטנה, לאחי הבכור. בבית קראו לה מגדה. רק בבואה ארצה שינתה את שמה לנעמי.

נעמי הייתה לי תמיד אחות גדולה ודוגמה אישית. אני זוכרת עוד בבית, או שזה היה בבודפשט, החבר שלה היה המדריך שלי ב"בני מצדה", תנועת הנוער של השומר הצעיר (הגילאים הצעירים). פעם היא לא יכלה להגיע לפגישה איתו, ואני מיד התנדבתי להעביר לו את המכתב, כי בעצם הייתי מאוהבת בו. אבל זה רק אני ידעתי.

כשעליתי לארץ נפרדו דרכינו. היא נסעה לסבים ולדודים בעיר ERSEKUJVAR. הדודה אולגה "אימצה" אותה, ונעמי מספרת, שזאת הייתה השנה היפה בחייה. נעמי נשארה בביתה של הדודה אולגה, עד שנשלחה חזרה לבודפשט, כי הם הרגישו שאם תישאר שם, זאת תהיה

סכנת חיים בשבילה. כך קרה שאחרי כיבוש הונגריה על ידי הגרמנים, כל יהודי הפריפריה נלקחו להשמדה, כולל אהובינו הסבים, הדודים ובני הדודים, מהם לא נשאר אף אחד.

נעמי נלקחה למחנה עבודה באושוויץ. היא פגשה את אבינו במקרה בדרך, וזו הייתה פגישתם האחרונה. אבא לא חזר משם.

היא לא הרבתה לספר על קורותיה משם, אך אני יודעת שהייתה יחד עם כמה חברות. היא ניצלה בסוף, כששבוי איטלקי הסתיר אותם עד שהאמריקאים הגיעו למקום מסתורם. נעמי חזרה בדרך לא דרך לבודפשט ושם פגשה את אימנו, שעברה את השנים האלה בזהות ארית שסידרו לה מהתנועה.

נעמי עבדה עם ילדים בבתי יתומים עד שהגיע תורה לעלייה. חברה, בעלה דן לבני, היה בהנהגה הראשית ולא נתנו לו לעלות איתה (חברה הקודם, זה מתנועת הנוער, נהרג). נעמי יצאה עם קבוצה שהקימה את קיבוץ געתון. הם היו שנה באיטליה, עבדו עם ילדים, והיא גם הדריכה שישה בנים. בסוף, באוגוסט 1948, הם הגיעו ישר לתוך מלחמת השחרור. הבנים נשלחו להילחם בלטרון ושלושה מהם, שרידים אחרונים של משפחותיהם, נפלו בקרב. לי נודע במקרה, בזמן שעבדתי בגן הירק, שנעמי נמצאת עם קבוצה שהגיעה לבית

העולים בבנימינה. נסעתי לשם ופגשתי אותה במקלחת. מיד זיהיתי את קולה. ההתרגשות הייתה גדולה. אחרי שלא התראינו חמש שנים, היה לנו הרבה להשלים אחת לאחותה. זרמנו וגילינו הרבה דברים שמשותפים לנו.

נעמי הגיעה לגעתון ובעלה, דן ליבני, הצטרף אליה כעבור שנה. מיד התמנה לתפקידים מרכזיים. הוא היה אישיות מיוחדת. את העברית ידע על בורייה, ועוד בהיותו בהונגריה תרגם להונגרית את אלטרמן ושלונסקי ולעברית – סופרים ומשוררים הונגריים. החיים בגעתון לא היו קלים. הבת עדנה נולדה ב-1951 והייתה מקור לשמחה גדולה. בהיותה בת שלוש, אנטי (שם חיבה של דן ליבני) הגיע מאוחר בלילה משיבה, כשהוא חש לא טוב. בכל זאת יצא למחרת בארבע לפנות בוקר לשדה עם טרקטור. הוא התהפך ליד הקיבוץ. מצאו אותו רק בשבע בבוקר. הוא נלקח מיד לבית חולים, כבר ללא הכרה, ולאחר שבוע נפטר.

נעמי ודן (1947)

נעמי ודן (1950)

לנעמי היה קשה להישאר לבד בגעתון. הקיבוץ שלח אותה ללימודי אמנות באורנים וכך עברו נעמי ועדנה בתה, אלינו, לשער העמקים. עדנה הייתה בקבוצה יחד עם בני הבכור ורק כעבור מספר שנים, כשהייתה בכיתה ד', נעמי התחתנה עם יצחק. הם עברו לקרית מוצקין.

עדנה גדלה לנערה יפהפייה, תלמידה מצטיינת, למדה אגרונומיה. עבדה בחבל לכיש. ב-1981 התחתנה עם חגי, נולדו להם ארבעה בנים. כשבנה הצעיר, יאיר, נולד היא כבר הייתה חולה, וכשהוא היה עדיין פעוט בן שנתיים עדנה נפטרה.

עולמה של נעמי נסדק לגמרי, נשאר הנכדים ואני. מאז אנו מדברות כל יום פעם או פעמיים בטלפון.

נעמי אישה חזקה, אוהבת ספרים, מוזיקה, גם ציור ואנשים. לפני כמה שנים היא ובעלה עברו לבית מוגן בקרית מוצקין, שם יצחק נפטר.

כעת היא חיה לבד, אך נכדיה הנהדרים דואגים ומבקרים. עידו, הבכור, איש מחשבים, יובל ארכיטקט, אהוד למד ספרות וכעת לומד פסיכולוגיה והצעיר, יאיר, שכבר בן 25, למד רפואה בהונגריה וממשיך לימודיו בארץ. נעמי לא בריאה, אך יש בה כוחות לחיות גם אחרי כל הצרות והאסונות שעברה. היא רכשה חברות במקום מגוריה. אני משתדלת לבקרה מדי פעם, אך גם לי זה כבר לא קל. יש לנו מזל, שיש לנו אחת את השנייה, ואנחנו יכולות לדבר כל יום על הכול וזה לא מעט. אני אוהבת אותה ושמחה שזכיתי בה.

אני ונעמי (1990)

נעמי ונכדיה, בנימין של עדנה וחגי

עדנה

ילדות ונעורים

למרות שעזרא נולד ב-20.11.1927 בבית החולים בקלוז', לא החסידה הביאה את הבייבי בחיתול אלינו הביתה, לעיר לדז', ושמה אותו על המיטה הגדולה על הרבה כריות, בחדר השינה של הורי, אלא אמא ואבא שלי. אני, מרים הקטנה, בת השבע, הייתי צריכה לעלות על כיסא כדי לראות את אחי הקטן. מהרגע הראשון אהבתי אותו. השוליים של החיתול והחולצונת שלו היו בכחול, לסמן שיש פה בן.

הייתה לו מינקת כפריה, כיוון שאחרי הלידה אמא שלי חלתה ושכבה במיטה כמעט שנה. גסטון הקטן, שינק ברעבתנות, היה מכה על הציצי שלה עם אגרופיו הקטנים, כדי שהחלב יצא בקלות.

גסטון התחיל ללכת ולרוץ, והיה כל כך מתוק. שובב גדול שכל הזמן עשה תעלולים, ולפעמים חיפשנו אותו במשך שעות רבות בפחד גדול. פעם אחת הוא נכנס למקרר שפעל אז עם קרח. כששמנו לב שנעלם, התחלנו לצעוק: "גסטון, איפה אתה?" פתאום ראינו שעם ראשו הקטנצ'יק הוא הרים את דלת המקרר והציץ החוצה. אף פעם לא קיבל נו-נו-נו, כי אי אפשר היה לכעוס עליו. קטנטן וערומצ'יק הוא היה, כששם על עצמו את העניבה של אבא, צחק ואמר: "אפילו בשמים צוחקים עלי".

כשהיה בן ארבע או חמש נעלם יום אחד בסביבות הערב. חיפשנו אותו אצל השכנים, הקרובים והחברים ובסוף מצאנו אותו ברחוב אחר, יושב ישיבה מזרחית בשורה הראשונה סביב מדורה שעשו צעירים.

מגיל צעיר ביותר היינו חברים. לקחתי אותו להחליק על הקרח, לעשות סקי. שיחקנו ביחד ודיברנו על הכול, גם על סודות.

כשלמד לקרוא, אהב ספרים של קארל מאי יותר מאשר לשבת ולשנן את לימודיו. פעם בערב שבת, כשהנרות כבר דלקו על השולחן, פתחתי את הדלת לחדרו וראיתי איך האח הקטן שלי יושב ליד השולחן. כשראה אותי, הסתיר משהו מתחת לספרי הלימוד. הסתכלתי עליו קצת בכעס, והוא אמר לי: "מרימיקו, את לא יודעת כמה יותר מעניין לקרוא קארל מאי, מלעשות שיעורי בית". חיבקתי ונישקתי אותו מכל הצדדים.

במשך שנות הנעורים, כשרוחות המלחמה נשבו גם בעיר שלנו, שמרנו אחד על השני.

(מתוך דברים שכתבה אחותו של עזרא, מרים מילהפי, בטקס גילוי המצבה)

ההורים של מרים ועזרא, פאולה ואדולף

בן נולד למשפחת וולף גסטון - עזרא

עזרא בן שנה

עזרא בילדותו

נולדתי בעיר ברטיסלבה בצ'כוסלובקיה ב-23.11.1929. בת זקונים, אחות למגדה-נעמי, שהייתה אז בת שלוש. בלידתי קיבלתי את השם קטרינה אנגל.

עם נעמי אחותי, אני כבת שנתיים ונעמי בת חמש

יהודית ילדה צעירה

הבית שלנו עמד על גבעה, ממנה ראו את כל העיר פרושה תחתינו, עם המבצר העתיק במרכזה ומאחוריו זורם נהר הדנובה. הבית היה מוקף עצים, ירק ופרחים. אבי שתל עצי דובדבן ואנו נהנינו כל שנה מחדש מיופי הפריחה וכמובן מהתוצאה המשגעת, פרי הדובדבן. באביב העצים הרדומים מתעוררים לחיים והפריחה מתחילה, בעיקר בעצי הדובדבנים. גם פרחי השלג הלבנים יוצאים ומכסים את האדמה. אהבתי אותם כל שנה מחדש, בעיקר את הסיגליות, שהיו רק במקומות מסויימים. זכורני, שגילינו יחד עם ילדי השכנים שאצל השכנה (לא אהובה במיוחד, בלשון המעטה) יש ערמות של סיגליות. היה כיף לעבור את הגדר ולקטוף זרים שלמים, ריחניים ויפהפיים.

כשחזרתי מבית הספר הכול סביבי פרח. מראה שדרת הלילך היה צד את עיני במיוחד. וכשהתחלתי לעלות בשביל הצר שטיפס לביתנו, כבר עלה באפי ריח האוכל שאמא בישלה לארוחת צהרים. הייתי שומעת אותה קוראת: "זאת את?" והייתי עונה: "כן אמא, עוד רגע אני באה"... הייתי זורקת את התיק עם הספרים ורצה ישר למטבח.

שלושת החושים או החמין של שבת

גרנו די רחוק מהעיר, בחיק הטבע, כחצי שעה הליכה טובה וחזרה עם עלייה תלולה. מכוניות לא היו, כמובן, אמנם היו חשמליות ואוטובוס, אבל הם לא הגיעו עד אלינו. אמא הכינה סיר חמין ביום שישי, ואבא לקח אותו למאפייה בעיר, והשאיר אותו עד למחרת. כל שבת באותה השעה חיכינו לאבא שיגיע מהעיר. ירדנו עד לשער, כי סבלנותנו פקעה. "נו, מה קורה? למה הוא לא מגיע?" חוש הריח כבר עבד, עוד לפני שראינו את אבא. ואז, הנה, סוף-סוף אבא. בצעדים כבדים הוא מתקרב ואנו רצות לקראתו, מקפצות סביב הסיר וסביב אמא, גם לעזור, אך בעיקר שהארוחה תתקרב יותר מהר. הריח כבר התפזר בכל הבית וכעת מחכים לפתיחת הסיר, לראות איך החמין נראה היום. האם סמין? האם דליל? או בדיוק טוב. כולנו סביב הסיר, כמובן אמא היא הפותחת. מתירים את השרוך, מורידים את הבד ואז את המכסה. זה נראה נפלא וכל המיצים כבר פועלים. מוציאים את החמינדות ואת הקוגל ולבסוף את החמין. השולחן כבר ערוך. אנו יושבים, משתדלים לחכות בסבלנות על אף הקושי. סוף, סוף אמא מחלקת לצלחות, כל אחד לוקח ביצה וקוגל וכף הטשולנט כבר בפה, והטעם גן עדן. זהו. אין כמו הטשולנט של אימא וגם אין כמו השטרודל של אמא.

ציור מהזיכרון של בית הורי

”פרצה המלחמה!”

אני בת עשר. אחד בספטמבר 1939, היום הראשון של שנת הלימודים. התרגשות גדולה, מורה חדש, פגישה מחודשת עם חברי. הרעש בכיתה מחריש אוזניים. באותו יום לא היו ממש לימודים, רק התכנסנו וסיפרנו חוויות מהחופשה שתמה. בשעה עשר התפזרנו, ואני שמחתי לחזור הביתה מוקדם. יצאתי לשחק בחצר עם ילדי השכנים. פתאום שמעתי את אמא צועקת מהחלון לשכנה: ”אמרו ברדיו, שהגרמנים כבשו את פולניה. זאת אומרת, פרצה מלחמה!” היום המאושר של פתיחת הלימודים בכיתה ד’, היה בעצם אחד הימים המאושרים האחרונים של חיינו כמשפחה מאושרת, מאוחדת ואוהבת.

נדודים

יציאת מצרים שלי או הבריחה לסבים בהונגריה

ביום שהגיע צו גירוש לאחותי, ארזנו מזוודה קטנה, לבשנו כמה שכבות בגדים ועזבנו בחיפזון באישון לילה את ביתנו. זאת הייתה יציאת מצרים שלי. מאותו היום התחילו הנדודים והמחבואים, הפחד והפרידה מהמשפחה, שנמשכו עד בואי לארץ. באותו הלילה היה צריך להתקדם בתוך בוך. הבוך הגיע עד הברכיים. ההליכה היתה קשה ולא ראינו דבר. שכבות הבגדים שלבשנו הכבידו על ההליכה. נדמה היה שכל צעד מכביד כמו מאה ק”ג. מדי פעם גם נפלנו לתוך הבוך השוקע. הנשימה כבר לא הסתדרה. רק בגלל ”האין ברירה” התקדמנו, עוד צעד ועוד צעד. אסור היה להשמיע קול. הלכנו והלכנו, בלי שום מידע לאן פנינו מועדות. ההרגשה הייתה שאין לזה סוף. הראש היה מרוקן מכל מחשבה. המאמץ היה עד קצה גבול הנשימה והלב הלם בכוח בחזה. לא היה לנו מושג כמה כבר עברנו וכמה עוד לפנינו.

וכך מבוססים בבוך ובגשם הגענו לבסוף למין צריף רעוע, שכנראה שימש תחנת רכבת על גבול צ’כסלובקיה והונגריה ואפשר היה להתיישב. התיישבנו על ספסל העץ הראשון, בלי נשימה. אך הרעידות של הגוף מהמאמץ הרב לא פסקו זמן רב. מהעבר השני של הקיר שמענו מין נחירות. המברח המלווה, שאמור היה להביאנו עד לעיירה של הסבים והדודים, הלך בינתיים להתעניין, כביכול, מתי יש רכבת. אחרי זמן ממושך שלא חזר, הבנו שברח עם כספנו והשאיר אותנו לבד. סביבנו היה חשוך ומפחיד ולא העזנו לזוז. העיניים נעצמו לרגעים מספר ומיד נפקחו בבהלה. ”הוא השאיר אותנו לבד וברח”, חלפה בראש המחשבה, ”מה נעשה? לא מכירים פה אף אחד.”

הלילה נמשך עד אין סוף. אחרי שעות ארוכות החל עולה השחר. בשעות האשמורת המוקדמת התחילה תנועה של אנשים בסביבת תחנת הרכבת. אלה היו איכרים מהסביבה. ניסינו להציע להם שעון או עט תמורת כסף. חשבנו כבר להתחיל ללכת ברגל והתעניינו לאן וכמה הדרך רחוקה.

פתאום משום מקום הופיע איש ולחש לנו בשקט: "אל תדברו ואל תשאלו, כי רואים עליכן מאיפה באתן. תגידו לי לאן אתן צריכות להגיע". הוא הלך לקופה וקנה לנו כרטיסים, הזהיר אותנו למי לגשת כשנגיע לעיירה, ואחרי זמן מה הגענו לרכבת וגם הייתה בידנו חתיכת לחם.

דהירת הרכבת הרגיעה קצת את הלמות פעימות הלב. פתאום היא עצרה. הבנו שצריך לרדת ולחפש רכב עם עגלה. מצאנו. התיישבנו. חיכינו קצת. העגלון קרא בקול והסוסים יצאו לדרך.

הלב החל לפעום, אך הפעם מהתרגשות. עברנו רחובות, העיניים מחפשות אחרי אנשים מוכרים, שמות רחובות, ואז פתאום הופיע שם הרחוב שלנו. הגרון נשנק, ספרנו 2, 4, 6 ו-8. ולא להאמין, אבל הגענו. קפצנו מהעגלה ורצנו לבני משפחתנו שחיכו לנו. כשכבר היינו חבוקות בזרועות סבא וסבתא פרצנו בבכי.

גם היום, כשאני כותבת את הדברים אחרי 73 שנה, יש לי דפיקות לב מהתרגשות ומחוסר אונים, שלא יכולתי להודות לאדם היקר הזה על מעשיו ועל שהציל אותנו. אלמוני! כמו שהופיע פתאום, כך נעלם, ואנחנו נשארנו חייבות לו מעל ומעבר.

מאחורי הקלעים, בארון

מאחורי הקלעים הוא סיפור שהותי בעיירה, שבה גרו בני משפחתי ואליהם הגענו לאחר בריחתנו באישון ליל מברטיסלבה.

הגרמנים עדיין לא כבשו את הונגריה (רק ב-1944), אך לפליטים כבר היה מסוכן. החיים השתנו. הפכנו לפליטים חסרי זכויות וחיינו בתנאים קשים בלי תעודות ובלי בולי הקצבה. לכן, אני הקטנה, נפרדתי מהורי ומאחותי והסתתרתי בעיירה בהונגריה אצל הסבים והדודים.

כשמדברים על מאחורי הקלעים בדרך כלל מתכוונים לאחורי הקלעים של הצגה או על פעולתם של אנשים שותפים לאירוע מסויים, שלצופה אין כוונת על קיומם ורק תוצאות פועלם מדברים בעדם.

אמנם כתבתי פעם גם על סיפור "מאחורי הקלעים", אך הפעם אכתוב מזווית אחרת. זה לא היה ארון בגדים ולא ארון ספרים וגם לא ארון כלים. הארון הוא הותאם בשבילי, הילדה הפליטה, שחייבת להסתתר כל פעם שזר נקלע לבית, ואני הרגשתי כמו מאחורי הקלעים, רואה ואינה נראית. היה בו מושב נוח וחלון קטן לאוורור וגם קרני השמש הצליחו לחדור דרכו. החזקתי שם ספר בקביעות, ואם זה היה "ז'ול וורן" הפלגתי איתו לכל המקומות המסתוריים והמשונים. חייתי עם הספר, ובכלל לא התחשק לי לצאת מאחורי הקלעים. אך הילדה הנפלאה, בת דודתי היפה, בסך הכול בת שש הייתה, היא בדיוק ידעה מי ומי הבא. ואז היא ניגשה אלי. "בואי כבר", היא צעקה, ולי בא להמשיך לקרוא ולא לצאת מהמחבוא. אני יצאתי מהמחבוא בארון והגעתי עד הלום, והיא, הילדה הנהדרת, תמיד תישאר בת שש. היא נמצאת עמוק בליבי עם כל משפחתי.

קלרי בת דודתי

אני לא צריכה לראות את התמונה של בת דודתי, כי היא נמצאת אצלי ואיתי לאורך כל ימי חי".
כל פעם שנכדוטיי הגיעו לגיל שלה, חשבתי עליה ועל מה שהייתה יכולה להיות.
היא הייתה ילדה מיוחדת, חכמה, נבונה ומאושרת. בגיל חמש היא ידעה מי הוא זר שמגיע לבית ומי מקורב, ואז הייתה מגיעה אלי למקום המסתור, ומודיעה לי, האם ומתי אני יכולה כבר לצאת.
היא ידעה לכתוב ולקרוא. שיחקתי איתה משחקי חברה, למרות שהייתי כפול מגילה.
כל פעם כשהיינו מגיעים לסבים ולדודים, היא הייתה פלא בעינינו. כשביקרתי באוהל הילדים ב"יד ושם", היא הייתה שם בליבי. בכל המעבר הארוך והחשוך בכיתי את אובדנה.
קשה לי עד היום לתאר, איך ילדה בת שש, שכבר מבינה הכול, כתאום עומדת מול מצב בלתי נתפס, מול המוות.
אני כותבת ואני בוכה, כל כך אהבתי אותה.

בני הדודים שניספו בשואה

מהיום שמך הוא יהודית פלקנשטיין

לפני העלייה לישראל קיבלתי שם חדש, עם דרכונה של ילדה הונגרית, יהודית פלקנשטיין (Falkenstein Judit).

הנערה שוויתרה על דרכונה למעני נשארה עלומה, וכנראה נספתה בשואה יחד עם בני משפחתה.

כיום אני בת שמונים ושש פלוס, אמא לארבעה בנים, סבתא לשבעה נכדים וסבתא רבא לשני נינים, ועד היום אני תוהה וכואבת, האם אמצא אותה אי פעם, או לפחות את שמה שבזכותו אני חיה, שאדע לפחות מה עלה בגורלה.

יהודית פלקנשטיין הייתה מקושיצה.

השארתי לי את שמה הפרטי – יהודית.

יהודית פלקנשטיין שאת שמה קיבלתי

מתוך העיתונות 19.1.1943

הפרידה מהמשפחה

כאמור, ניצלתי בעזרת זהות שאולה. בסוף שנת 1942 היינו כולנו יחד בבודפשט, אבל העתיד היה לוט בערפל. כשנעשה מסוכן, נפרדתי מהסבים והדודים שלי ונסעתי לבודפשט להתאחד עם הורי ואחותי. אבא גר בנפרד מאיתנו, כדי שלא ניתפס כולנו יחד.

בתחילת 1943 התארגנה עלייה ארצה ברכבת של ילדים ובני נוער מהונגריה. מי שיזם את מפעל הצלה הזה היה משה (מיקלוש) קראוס. באותן שנים הוא היה מנהל המשרד הארץ-ישראלי בבודפשט (1935-1945) ובאמצעות קשריו עם השלטון ההונגרי והצירות השוויצרית הצליח להציל מידי הנאצים אלפי יהודים. על פי הרישומים עמדו לצאת באותו הזמן כחמש-מאות ילדים ובני נוער, אך בסוף יצאו רק מאה וחמישים עולים בשלוש עליות בחודשים ינואר, פברואר ומרץ (1943).

הנסיעה נדחתה מספר פעמים. לאחר שמשפחת פלקנשטיין ויתרה על מקומה של בתם ברכבת ההצלה, לאבא נודע שיש אפשרות לשלוח את הילדה שלו לפלסטינה, והוא חתם בלי לחשוב פעמיים. חלפה שעה ואבא ואמא כבר הצטערו על הסכמתם לשלוח אותי לבד לפלסטינה. איך הם יכולים להיפרד מהילדה? איך היא תסתדר שם בלי אף אחד שהיא מכירה? אך במחשבה שנייה הבינו שזה הפתרון הטוב ביותר.

הגיע היום שבו אני הייתי חייבת להשאיר מאחורי את חיי הקודמים: את שמי, שנתנו לי הורי ביום לידתי, הכול. עד לאותו היום רוב הזמן דחינו את הקץ. כל עיכוב הייתה בו גם ברכה ושמחה. באותו היום, בין לילה "הפכתי" להיות יהודית פלקנשטיין. שיננתי יום-יום את שמי החדש, צבע עיני, צבע השיער ותאריך הלידה. צבע שיערה היה בלונדיני ושלי שחור. אז מה עושים? ביום האחרון לפני הנסיעה ניסו לשנות את צבע שיערי לבלונדיני וקיבלו ג'ינג'י. כל המשפחה צחקה וגם בכתה. הגיעה שעת הפרידה. להורי ולאחותי לא הרשו ללוות אותי, אבל הם לא היו מסוגלים ללוות, והם עקבו אחרי כברת דרך ארוכה, עד שנעלמו מעיני.

המסע שלי לישראל

שבועיים ברכבת בדרך לארץ ישראל

הרכבת שלנו עם חמישים ילדים ובני נוער יהודיים עמדה בתחנה בבודפשט. ביניהם אנחנו, שישה חברי "השומר הצעיר", ואיתנו ילד בן תשע שעלינו הוטל לשמור עליו, כי הוריו נאסרו כחברי המחתרת. אני הבת היחידה, נוגעת בשנתי השלוש-עשרה. התפקיד הוטל עלי. הגיע הרגע. הרכבת יצאה לדרך. בכל תחנה וגבול, כשבדקו את הדרכונים, לבי החסיר פעימה.

עברנו את רומניה והגענו לבולגריה, שם חילקו אותנו למשפחות יהודיות למספר שעות. בדיעבד, אחרי חמישים שנה, בכנס לציון יובל לעלייתנו ארצה, נודע לנו שאז עמדו לשלחנו למחנות בגרמניה ורק בזכותו של שר בולגרי, שהתערב והציל את העלייה, קיבלנו אישור להמשיך הלאה. לאחר עיכוב של מספר שעות בבולגריה המשכנו את דרכנו. מסלול הנסיעה שלנו עבר במספר ארצות: יצאנו מהונגריה ונסענו דרך רומניה, בולגריה, יוון וטורקיה. בטורקיה שהינו מספר ימים והמשכנו באוטובוסים דרך סוריה ולבנון לארץ. לארץ ישראל, נכנסנו במעבר ראש הנקרה. השמחה לבואנו הייתה גדולה. לרגע חשבו שנפתחו השערים, אך גם הפרצה הזאת נסגרה במהרה, ומאה וחמישים ילדים ובני נוער שעלו ארצה מהתופת היו רק טיפה בים.

אני לא הייתי היחידה ששינתה את שמה. כשיצאנו מהונגריה, לא גיליתי לחברי החדשים את שמי האמיתי. באותו כנס לציון שנת היובל לעלייתנו, הסתבר לנו, שהיו רבים שבאו בזהות שאולה כמוני.

לאחר מסע שנמשך שבועיים, הגענו לבית העולים בחיפה, עיפים ונרגשים. הייתי כבר בת שלוש-עשרה ומודעת לסכנות במסע שלנו. פתאום מישהו קרא לי ואמר: "הגיעו אליך קרובי משפחה שמחפשים אותך". התעוררתי מתנומה והתחלתי לבכות, הרי זה לא אני, איך יודעים את שמי האמיתי? התברר שאלה היו קרובים מצד אבי, שנודע להם במקרה על בואי בקבוצה.

בארץ השארתי לעצמי את השם יהודית וחזרתי לשם משפחתי הקודם, אנגל.

בטורקיה,
בעת המסע לארץ ישראל
(ינואר 1943)

מהעיתונות, בהגיענו ארצה דרך ראש הנקרה (19.1.1943)

מצטרפים לקיבוץ שער העמקים

הצטרפנו לחברת נוער בשער העמקים, אחרי חצי שנה בקיבוץ מעברות, שהיה התחנה הראשונה שלנו בארץ. היינו ארבעה בנים ושתי נערות. מכיוון שהיינו קבוצה קטנה, צירפו אותנו לקבוצה של שישה-עשר חבר'ה בני גילנו, שעלו מרומניה ומיגולסביה, וכולנו עברנו כחברת נוער לשער העמקים. בבואנו לשער העמקים, הקיבוץ ישב כבר שמונה שנים במקומו ולנו, המתבגרים, נראו חבריו בני העשרים ושמונה עד שלושים ממש זקנים. אך ההפתעה הגדולה ביותר בעיני הייתה שיש שם זוגות... ב"שומר הצעיר" זוגות?! זה לא יתכן... זה לא נתפס בראש.

בקבוצה שאליה צורפנו כבר הייתה בחורה בשם יהודית, ולכן התבקשתי שוב לשנות את שמי. זה היה שוק בשבילי. לא הסכמתי והתחלתי לבכות. בסוף הוחלט שיקראו לי יהודית ב'.

סיום הלימודים
בשער העמקים
של נוער ג' (בני 18
3 בנות בנות 16)

נוער ג',
יום הולדת
שמונים לעזרא

ארוחת הלילה לשומרים שהסתיימה בחברת הנוער

בהיותי בחברת הנוער, שמו אותי, נערה בת ארבע-עשרה, להיות שומרת לילה בבית הילדים, אבל המשימה העיקרית שלי הייתה להכין ארוחת ערב לשומרים. עוד משימה חשובה הייתה לי, להכין "מאכלי תפנוקים" לחברי הרעבים בחברת הנוער. בין "מאכלי התפנוקים" היו בלינצ'ס, צ'יפס והמבוקש ביותר היה "חלב ציפורים", מאכל הונגרי או אוסטרי מחלב, ביצים וסוכר. לא השאירו לנו את המפתחות למקררים, רק את המנות שיועדו לשומרים, לכן את המצרכים השגנו בדרכים שונות ומשונות. לדוגמה: כדי להשיג ביצים היו השומרים מבקרים באמצע הלילה לבול ואוספים ביצים, חלקן ללא הקליפה הקשה. כך הם הביאו הרבה ביצים ולפעמים אפילו תרנגולת, שמן הסתם, עזרו לה למות. הם נכנסו לחדר האוכל של השומרים בתרועת ניצחון ואני, הילדה, חטפתי הלם... לא אמרתי כלום, חיכיתי שהשומרים יצאו לסיבוב, ואז לקחתי את התרנגולת וניסיתי למרוט את נוצותיה. לא היה לי כמובן מושג איך מבשלים עוף. הייתי ילדה ואף פעם לא התעניינתי בבישולים של אמא בבית. מרטתי את הנוצות ככל שיכולתי, הכנסתי אותה לסיר עם המים הרותחים וחיכיתי שתתבשל... נו, טוב, מה שיצא ממנה באותו הלילה לא אספר. אתם מבינים שהשומרים לא נגעו בה, לעומת זאת הבאתי אותה לחבר'ה והם ליקקו את האצבעות... זה מה שעושים הגעגועים והזיכרונות, למרק העוף של אמא...

מעדן "חלב ציפורים"

לילה אחד החלטתי להפתיע את חברי ולהכין להם מעדן "חלב של ציפורים". אחרי עבודה קשה סיימתי סוף-סוף את ההכנה. מכיוון שהמקרר היה נעול וחלב של ציפורים אוכלים אחרי שהוא מתקרר בפריז'דר, שמתי את הקערה עם הקצף המתוק על אדן החלון, בתקווה שעד סיום עבודתי הרוח תקרר אותו. בינתיים השומרים אכלו. אנחנו הצצנו מדי פעם על הילדים הישנים. לאורך כל הזמן התרגשתי מהמחשבה איך אני עומדת להפתיע את חברי וחברותי. הגיע הרגע, העבודה הסתיימה ניגשתי לחלון ו... שוד ושבר! הקערה עמדה ריקה לגמרי. הסתבר שחתול רעב, ליקק הכול עד הסוף, ולנו השאיר כמה חתיכות של קצף ספוגי על דפנות הכלי. אכזבתי הייתה כל כך גדולה שפרצתי בבכי מר. איזו בושה!!! מה יחשבו עלי חברי?!

עברו שנים, סבא עזרא מעדיף את הבישולים שלי, ואת המתכון לבישול עוף לא אתן לכם, אך לעשות "חלב של ציפורים" עדיין כדאי ללמוד לעשות וליהנות.

גן הירק

מקום עבודתי הראשון בשער העמקים היה גן הירק. בבוקר נסענו על פלטפורמה לוואדי ליד כפר חסידים. הנוף היה של גבעות ירוקות עם עצי אלון ואלה, שיחים פורחים באביב ופרחים. אלה היו גבעות חרתייה. למען האמת, את יפי הסביבה שלנו קלטתי רק כעבור הרבה שנים, כשיצאנו לצעדות יומיומיות. באותם ימים התרכזנו בעיקר בקשיי העבודה ובעצמנו. בעת סיקול האבנים, כשסחבנו סלים מלאים באבנים, חיכינו בעיקר שהזמן יעבור. על הנוף? מי בכלל הסתכל! למי היה כוח!

הצבע הירוק של הגבעות לא כל כך הרשים אותנו, כי באנו מארצות שבהן היה שפע של מים והירוק היה כל השנה. בשבילנו הירוק היה כמעט מובן מאליו. נעשיתי מודעת לחשיבות הצבע הירוק והמרענן, כשגרנו באוהל ועשינו לנו גינה קטנה. מאז בכל בית בו גרנו הקפדנו גם לקשט אותו בגינה פורחת לתפארת. הירוק והצהוב תופסים חלק גדול בציורי, כי בשבילי הירוק נותן את הנשמה והצהוב את האור.

למה כובע?

הזיכרון הראשון שלי מכובע היה כשהגענו לארץ ויצאנו לעבוד בפרדס. נאמר לנו שזה כובע טמבל, ואני הייתי בטוחה שזה כובע טמבל בלי פירושים. רק כעבור זמן נודע לי שהטמבל הוא טמבל ללא קשר לכובע. בגן הירק ראינו את המבוגרות עם כובעי קש רחבי שוליים, אך אנו הסתפקנו בכובעי טמבל. כעבור שנים הבנו שכובע קש רחב שוליים עדיף, כשנמצאים יום תמים בשמש הלוהטת. לפעמים הצלחנו להשיגו, אך לא תמיד, כי הוא לא נכלל בתקציב של חברת הנוער.

המעדר

השכם בבוקר התייצבתי נרגשת לקראת יום העבודה במקום החדש. החבר שקיבל אותנו לעבודה הסביר איזה עשבים צריך לעקור ואילו צמחים אסור. הרבה לא הבנו, אבל הקשבנו. ואז הגיעה שעת חלוקת המעדרים. היינו נרגשות ביותר. כעם ראשונה בחיינו ראינו מעדר. כל אחד קיבל חלקה לעישוב וצריך להתחיל. הרמתי את המעדר למעלה, כמה שיותר גבוה והורדתי אותו למטה, אלא שבדרך הוא נחת על ראש חברתי שעמדה בקרבת. מיד נוצרה מהומה גדולה, פאניקה ובהלה. אותה הריצו למרפאה במהירות האפשרית, ולמזל כלנו הפצע היה שטחי, ואני למדתי שאין להרים את המעדר לגובה.

שכח למסור את המכתב...

בעת המסע שלנו לארץ, כשעצרנו בבולגריה, משפחה שאירחה את הילד אלי, ביקשה ממנו לקחת איתו מכתב לארץ ישראל. הוא התבקש, שכאשר יגיע ארצה, לשלוח אותו ליעדו. אלי לקח את המכתב, שם אותו במזוודה והמשיך איתנו ארצה ו...שכח מהמכתב. כעבור כמה חדשים, כשהיינו במעברות, נזכר במכתב ואמר למטפלת, אסתר: "אוי, שכחתי לגמרי, אני חייב לשלוח מכתב לכתובת בארץ." אסתר: "תראה לי על מה מדובר." אלי הוציא את המעטפה מהמזוודה ונתן לה. אסתר הסתכלה על המעטפה וכרצה בצחוק. אלי: "מה קרה, למה את צוחקת?" אסתר: "אתה לא צריך ללכת רחוק, כי זאת חברת הקיבוץ שלנו ואני אקח אותך אליהם." אלי הגיע למשפחה והתברר שהביא דרישת שלום חיה מאחותה בבולגריה. ההתרגשות הייתה גדולה. הוא נשאר ואומץ אצלם, התחבר לבת שלהם, הם גדלו ובגרו יחדיו, התאהבו ונישאו. הוא עשה קריירה והיא מוזיקאית מוערכת, מיה שביט, המנצחת על מקהלת "עפרוני" שבעמק חפר.

בשנת 1944, כשעזרא היה כבן שש-עשרה וחצי, רוכזו יהודי דז' ביער ליד העיר, ללא מחסה, מים ושירותים. אכזריותם של ההונגרים המקומיים עלתה אפילו על זו של הגרמנים. הם התעללו בתושבי הגיטו חסרי האונים בהרעבה, במכות ובהשפלה. הריכוז היהודי שבגיטו חוסל במשלוחים למחנה ההשמדה אושוויץ בין 25 במאי ל-9 ביוני 1944.

עזרא הגיע עם משפחתו לברקנאו וניצל משם בזכות אביו, שדחף אותו מן השורה בעת שהגרמנים חיפשו בעלי מקצוע, באומרו שהוא "טישלר" (נגר).

מחנה בוכנוואלד

ביולי 1944 הוא הועבר עם קבוצת בעלי המקצוע לבוכנוואלד, ומשם כאסיר החל לעבוד בבית החרושת לנשק של חברת קרופ. בנובמבר הופצץ המפעל על ידי מטוסי בנות הברית והאסירים ניצלו את הבלגן בעקבות ההפצצה וחיבלו במתקניו. המפעל חדל לייצר ואסיריו הוחזרו למחנה בוכנוואלד.

קרוב לסיום המלחמה (בינואר 1945) הוצאו אסירי המחנה (אלפיים וחמש מאות איש) לצעדת המוות. מסכת ההתעללויות לא פסקה לרגע. רבים מהאנשים מתו מרעב, מאפיסת כוחות ומהוצאות להורג.

לאחר צעידה של כאלף ומאתיים קילומטר, נותרו עדיין כמאתיים חמישים אנשים בחיים. בחוברת השורשים, שכתבה נכדתו עופרי, הוא סיפר לה, כי הרגשות הקשים ביותר הוא חש כלפי ההונגרים, שגירשו אותו מביתו והפרידו בינו לבין בני משפחתו.

הבריחה ממצעד המוות

(מתוך רשימותיה של יהודית "הבריחה של עזרא מהגהנום):

"היה יום אביבי, השמש זרחה, לא להם. כבר שבועות הם צועדים, ללא אוכל, בלי מים כמעט, מי שנשאר, נשאר, והשיירה ממשיכה. נבטי החיטה שרק בצבצו מהשלג, או תפוח אדמה שחפרו והוציאו בידיהם מהאדמה הקפואה מדי פעם, היו כל מזונם. הוא ידע שביום הזה הוא צריך להחליט. כך אין לו סיכוי לשרוד ולו יום אחד נוסף. רק אתמול הם (הגרמנים) לקחו כמה אנשים והוא ביניהם לתוך היער. חייל גרמני רצה את הכובע של אחד האסירים. את הכובע הוא לקח ובאיש ירה למוות במקום. עזרא היה בטוח שהגיעה גם שעתו, אך למרבה הפלא החזירו אותו לשורה. החיילים המשיכו לירות בכל מי שכשל, ולפעמים סתם בלי שום סיבה מיוחדת. לקראת ערב הגיעו ללינת לילה במתבן בחווה של איכר גרמני.

כאן גמלה ההחלטה בליבו לבצע את בריחתו. בכוחות אחרונים טיפס ועלה לחלקו העליון של המבנה ושם המתין לבוקר, כשהוא נאחז בקורה העליונה של המתבן. רועד בכל גופו, קצת מקור והרבה מפחד, ראה את החיילים הגרמנים עוברים ודוקרים בכידוניהם את ערימות הקש בחיפושיהם אחרי הבורחים. לאחר שעזבו את המקום, ירד למטה ושם נתקל לפתע בחברו, שגם החליט לברוח, ושניהם נפלו אחד בזרועות השני. כך מחובקים הם ניסו לחמם את עצמם קצת עד שיאיר היום. כשעלתה השמש הגיע למתבן גם האיכר הגרמני שממש לא שמח למצוא את שני האורחים בחצרו. עזרא, שהיה דובר שפות רבות, ניסה להרגיע את האיכר המבוהל והבטיח לו, שכאשר יגיעו החיילים האמריקאים הוא יספר לו על טוב ליבו של האיכר כלפי שני הפליטים היהודיים. האיכר הבין את דבריו וערך לפנייהם שולחן עם מאכלים שחודשים לא באו אל פיהם. לאחר יום או יומיים בישר להם האיכר שהאמריקאים כבר כאן וחילי האס.אס. ברחו ואין צורך לפחד יותר. מכאן החל מסע הישרדות אל החופש.

הפגישה עם חיילי הבריגדה היהודית

לאחר סיום המלחמה עזרא רצה לחזור לעיר הולדתו. בדרכו לברר מה עלה בגורל יקיריו, מי מהם שרד את המלחמה ומי נהרג, חלה בטיפוס. הוא הועבר לאחד מבתי החולים, אבל לאחר מספר ימים ברח מבית החולים.

באחת מרשימותיה כתבה יהודית:

"ואז ראה פתאום קבוצת חיילים עם מגן דוד על שרווליהם. עזרא לא האמין למראה עיניו. "האם אתם יהודים?" שאל, "כן, אנחנו חיילי הבריגדה היהודית מארץ ישראל. ומה איתך?" הם השיבו בשאלה. אחר כך ניסו לשכנע אותו לבוא איתם. עזרא התלבט. אמר שהוא רוצה לברר תחילה על בני משפחתו, והם תפסו בחולצתו, הרימו אותו כמו חבילה ושמו אותו על הקרון. הוא שקל באותם ימים שלושים ושמונה קילוגרם. הם טיפלו בו ופינקו אותו מאוד, והוא לאט-לאט השלים עם המצב. לאחר זמן קצר התברר להם שהוא דובר אנגלית וצרפתית, והם נעזרו בו כשרצו לכתוב לאהובותיהם שהשאירו בארצות אירופה. כשהגיעו לאיטליה נפרד מהם.

מסע ההעפלה של עזרא באוניה "חנה סנש"

עזרא הגיע ארצה באוניה ששמה היה "andrata" ושונה אחר כך ל"חנה סנש". היא נרכשה באיטליה. ב-14.12.1945 יצאה לכיוון ארץ ישראל, כשעל סיפונה העלו מאתיים חמישים עולים, ניצולי שואה. זו הייתה אוניה קטנה, ספינה, שבין גלי הים הגבוהים הייתה כקליפת אגוז. המעפילים הסתובבו על הסיפון מרבית שעות היום, צפופים ורעבים, כי מזון ומים כמעט לא נשארו להם. ב"הגנה" הוחלט לנצל את ליל ה-25 בדצמבר, שהוא למחרת חג המולד ורוב החיילים מתעוררים משנתם שיכורים. ניתן היה להניח שזו הזדמנות פז, שלא במהרה תחזור. וכך היה, לאחר מסע של שלושה-עשר ימים, הגיעה הספינה לחוף נהריה. הים היה סוער ורוח עזה נשבה, והספינה שהיטלטלה בין הגלים מצאה עצמה על הסלעים, כשהיא נוטה על צידה. צוות החוף של הפל"ם, נערי "הימיה" (פלוגת הים של הפועל נהריה) ותושבים מנהריה התגייסו ועזרו למעפילים לרדת מהאוניה ולעלות על החוף. בניסיונות הראשונים להורדת האנשים, התהפכה אחת הסירות ושתי נשים טבעו. לאחר שהספינה נקשרה לחוף חודשה הורדת האנשים. חלקם הגיעו לחוף בשחייה, ביניהם היה גם עזרא. לאחר שהגיע לחוף פשט עזרא את בגדיו הרטובים והחליף באחרים יבשים, שהמתנדבים על החוף הכינו להם. המעפילים פוזרו בין קיבוצי הסביבה. צוות האניה הוברח לארץ. לאחר ימים אחדים חזרו אנשי הצוות לאיטליה. על אירוע ההעפלה בחוף נהריה כתב המשורר נתן אלתרמן את שירו המפורסם "נאום תשובה לרב חובל האיטלקי".

אוניית המעפילים "חנה סנש"

עזרא בימיו הראשונים בארץ

אסתיקה המדריכה שלי

מיום שהגעתי לשער העמקים, אסתיקה ראובני הייתה המדריכה שלי. אמנם לא הייתה חברה קרובה, אך נשארה עבורי דמות בעלת השפעה רבה בתקופת נעוריי, כשהיא עצמה עדיין צעירה וכבר אמא לילד קטן.

היא זו שלימדה אותנו את שירי הארץ, ריקודי-עם, דאגה לבריאותנו ולהלבשה שלנו. בשבילי היא זכורה לטוב במיוחד, כי הרעיון לתת לי יומן מיוחד לקראת יום הולדתי הארבע-עשרה (23.11.1943) היה רעיון שהשפיע עלי לטובה בשנות התבגרותי. היומן הזה הפך להיות לי למשפחה שלא היתה איתי, היה לי לאוזן קשבת, ופה לתסכולים ולהתפרקות מבעיות ומגעגועים אין סופיים למשפחתי. אסתיקה, המדריכה שלי, זכורה לי כאשה עם מרץ וכוחות, שהשאירה בי זיכרונות בלב ובנשמה.

הנייר שספג

ללא הורים, ללא אחותה,
 בארץ זרה, היא נחתה.
 מלאת התלהבות אל הלא-נודע.
 החום לא הפריע
 אך ה"לבד" הופיע.
 בעיות התבגרות שצצו,
 עברו עליה בבדידות.
 כלפי חוץ הייתה עליזה כאילו כלום לא קרה.
 אך בתוכה הכול בכה.
 הבוגרים כולם מתמצאים בעולם,
 והיא מרגישה לגמרי נטושה.
 אז מי לה ישיע?
 האם מישהו יופיע?
 ואז ללא מחשבה,
 היא התחברה לכתיבה.
 והמחברת סופגת אותה.
 והמילים והדמעות נטמעות בה.
 כי בא לה מושיע.
 היומן הופיע.

דפי יומן

יהודית עמית 1954-1943
מוקדש למשפחתי ולנכדי

יומן בהונגארי

23/11/43 מספר א

43 יום 14

23. XI. 1943.

Már négy akaratom egy „pompát” és ma igazán kedvvel írni.
Már 10 hónapja vagyok itt éretem. Ma 14 éves vagyok. Anya
és Anya Magda és mindenképpen történelem munkán ebben a pillá-
matban gondolatok néni. Nem tudom mi van utoljára így pár
napja már, hogy én olyan kedvesen vagyok és folytatól haza
gondolok. Rutin mindkét én voltam a jó kedvűt és kedveset
kört. Kora gondolatok és minis kedvesek itt moradni a dicső
Boni. Most nem idevagyok egynél sem fogok tudni írni. Most
én a kedves kört vagyok, és én nagyon kedveskedek
lent gondolatok hogy ha a kedveset vége len akkor haza
megyek és Anyuval és Anyuval jövök ide tudom és aratóm
fogok tudni, mert van kedves tudni nagyon.
Tudom, hogy az a gondolatok meg fog valósulni, és... mert
nem is. De itt nincs semmi semmi. Ma meg vala kelen
egy barátok általában mindent mindent megmondhatunk
akkor meg lehet, hogy más volna a gondolatok. De
most egyedülre így gondolatok. Nem tudom hogy
nagy e van de mindkét az hiszem hogy én vagyok az
aki nem tud írni és az igaz hogy nem tudtam tar-
tani úgy mint a többiek, de mégis nem tudom tar-
tani, hogy hogy áll a dolog. Kissé megijesztettem van.

23.11.1943

מזמן רציתי לכתוב יומן, והיום אני יכולה להתחיל. אני בת ארבע-עשר. כבר עשרה חודשים בארץ. אמא ואבא ומגדה שלי (אחותי) בטח ברגע זה אתם חושבים עלי. כבר כמה ימים אני במצב רוח וכל הזמן חושבת עליכם. בדרך כלל אני השמחה והשובבה בקבוצה, ויודעת כל כך מעט ואין סיכויים שאתקדם הרבה. תמיד אשאר מאחור. אני רוצה לחזור אליכם הורי ואז, אחרי המלחמה, לעלות יחד איתכם. אז גם אוכל ללמוד כמו שצריך, כי יש לי רצון רב לכך. יכול להיות שמחשבות אלו ישתנו, אך בינתיים אני בודדה פה, לבד. לוי היה לי לפחות חבר כלשהו, שהייתי יכולה לספר לו הכול, יתכן שהיה המצב שונה. כל הזמן יש לי רגשי נחיתות, שלא אוכל ללמוד ושאיני יודעת פחות מכולם, לא טוב לי ואני רוצה לראות את אבא ואמא.

27.11.1943

קצת עבר לי מצב הרוח הרע. קיבלתי חשק רב ללמוד, למרות שכולם יודעים יותר ממני. התחלתי לקרוא הרבה וגם ללמוד ולא כל הזמן לעסוק בשטויות. יש כאלה שיודעים עוד פחות ממני. עד שלא הגעתי לחברה, לא ידעתי כמה שאני לא יודעת דברים בסיסיים. עכשיו החלטתי ללמוד ברצינות. קשה לי לשאול שאלות, כי אני חוששת שיחשבו אותי לטיפשה ואני גם מפחדת שאין לי זיכרון טוב. יש המון מילים אוניברסאליות שאני מכירה ואני לא שואלת מה הפשר שלהן. דיברתי על כך גם בשיחת חברה, על הקשיים, אך זה לא עוזר, כי אני מרגישה שכאילו צוחקים ממני. למרות זאת החלטתי לקרוא, ללמוד וגם לשאול אם אוכל.

28.11.1943

דיברתי היום עם תמר ואמרתי לה כמה היה לי חשוב שאוכל לספר את כל הדברים שאצלי למישהו. אמנם יש לי את היומן, אבל הוא לא מסוגל לענות לי ולעזור ממשי. עדיין אני מרגישה לבד ואין לי אף אחד שממש יכול לעזור לי בזה. איך יהיה ומה יהיה? סיפרתי לה כמעט הכול, והיא אמרה לי שבאמת חשוב שיהיה לי מישהו או מישהי שאוכל לדבר איתם על הכול. אך מה אני יכולה לעשות, זה דבר שלא מסדרים, זה צריך לבוא בספונטניות וזה איננו. לתמר יש כמה חברות וגם חבר ולי אין אף אחד.

1.12.1943

הכול במקומו, אין שינויים, גם שיחות ריקות מתוכן. הדברים רגילים. אלי סיפר לי שהוא לא רוצה להישאר בחברה, כי אין בה התקדמות. דווקא אני חושבת שהתקדמנו הרבה, למרות שלא תמיד הכול בסדר. יש זמנים שאני רוצה ללכת מכאן, אבל אין לאן. כבר מזמן לא קיבלתי מכתב מ"הצלב האדום", למה? אולי הם יכולים לבוא? האם יכולים?

1.1.1944

אמא את לא כאן, אבא אתה לא כאן ומגדה לא כאן. אף אחד אין לי... אמא יקרה שלי, לוי ראיתי אותי עכשיו ולוי אני ראיתי אתכם, איזה אושר ושמחה היו יכולים להיות. אמא שלי, שהיה לי רע ומצב רוח, הלכתי אליך. תמיד עודדת אותי. עכשיו שרע לי אין לי פה אף

אחד בעולם הזה. כשאני רוצה לעזור במשהו, כאילו שואלים "זאת יהודית???" באירוניה. אמאל'ה שלי, לוי יכולתי קצת להיכנס אליך למיטה, רק לכמה רגעים, אמאל'ה למה זה לא ניתן? למה?

כמה הייתי רוצה לראות אתכם לרגע. הייתי מסכימה אפילו רק לראות את פרצופיכם, הייתי מסתפקת בכך, אבל זהו, אי אפשר! למה? אתם חסרים לי נורא, למרות שדי טוב בחברה. זה לא מנחם אותי, כי אתם תמיד חסרים מאוד מאוד. תוכלו לבוא? נורא חשוב שיגיעו עוד ועוד יהודים לארץ, שלא נהיה כבר פליטים בארצות זרות ונרדפים כל הזמן. לפעמים אני חושבת שאחזור אליכם. אולי, אם הרוסים יבואו יהיה טוב, אבל אני לא בטוחה. בכלל כרגע נדמה לי שאולי יהיה יותר טוב בסלובקיה ובהונגריה, כי מה שקורה עכשיו ברוסיה לא נראה לי כל כך טוב. צריך שכל אחד ייתן משיוריו ויכולתו ושיהיו חיים יותר טובים. אני מתגעגעת אליכם ורוצה אתכם. אמא, אבא, להתראות!!!

5.1.1944

היום מלאה שנה מאז נפרדנו. בדיוק ברגע זה, לפני שנה, הרכבת התחילה לזוז. שנה שלא ראיתי אתכם. זה כאילו שבוע, אבל אמאל'ה, אותך כאילו לא ראיתי כבר עשר שנים. בטח גם אתם כרגע חושבים עלי, יושבים בחדר שקט עם המחשבות, אוי, אוי, לו רק יכולתי לראותכם לרגע, גם מגדה חוזרת מהעבודה עכשיו ואתם ביחד. רק עכשיו אני מבינה כמה שאני אוהבת אתכם ורוצה אתכם איתי. כל כך קשה לי. שנה עברה ואני נראית אחרת. בדיוק כמו אז, לרגע הופעתם וברגע השני כבר לא הייתם, או... כמה זה קשה, כמה אני רוצה לראותכם ולהיות אתכם. אין לי כוח לשום דבר, כי כל הזמן אתם במחשבות שלי. אני חושבת כל הזמן, איך לפעמים דיברתי אליך אמא. ובכלל בקן (השומר הצעיר) זלזלנו בהורים, ועתה אני רואה שאמא זו אמא ואין במקום. למרות שאני יודעת שהתקדמתי הרבה, בלעדייך קשה לי אמא יקרה, קשה לי מאוד מאוד. אני רוצה לבכות עד שכבר לא יהיו לי דמעות, אולי אז יהיה לי יותר קל. אלפי נשיקות אני רוצה לתת לכם, שתרגישו שאני שולחת אותן אליכם. כעת אני צריכה להפסיק כי אני מאחרת. מיליון נשיקות שולחת לכם ונשארת שלכם תמיד.

14.1.1944

בפנים, במועדון, שרים ורוקדים. ובבית? מה אתם עושים? מה קורה שם? היום שנה חלפה מאז שעזבנו. היום לפני שנה כבר הגענו לאיסטנבול. כבר עברה שנה!!! בבודפשט הייתי פחות משנה וזה נראה לי המון. כאילו חצי חיים. כאן רוקדים ושרים ומה אתכם? עברו ארבעה חודשים לא שמעתי מכם כלום, זה המון זמן. הלוואי והייתם יכולים לבוא.

19.1.1944

היום מלאה שנה שהגענו ארצה. רציתי להרגיש משהו מיוחד ואני מרגישה עצב. עשינו מסיבה, אך לדעתי לא מוצלחת, אולי כי זה לא בדיוק כמו שחלמנו. הארץ כמו כל ארץ, אבל חשוב שהיא ארץ היהודים. כאן אנחנו לא זרים כי היא שלנו.

21.1.1944

אמאל'ה, אני כל כך לבד. אם אני חולה, אני צריכה אותך, אבל את לא כאן. יש לי הרגשה שלאף אחד לא אכפת ממני. לפעמים כאילו צוחקים עלי. אני רק רוצה אותך אמאל'ה שלי, שתהיי איתי. אני חושבת שזה לא ישתנה לעולם, כי אני לא יכולה בלעדיו. אמא שלי בואי אלי.

29.1.1944

אני לא יודעת מה רציתי לכתוב, אבל כשאני מתחילה, אז זה כבר בא לבד. רציתי לכתוב קצת על הקיבוץ ולא תמיד על עצמי שזה מובן מאלי. תיארתי לעצמי אחרת את הקיבוץ. בעצם לא ידעתי כלום על הקיבוץ, ורק בדרך שמעתי שמאוד מתלהבים כשדיברו עליו. אני לא יודעת אם זה מה שחשבנו, אבל זה לא כך. אולי קומוניזם זה אחרת, אבל בעצם גם את זה אני לא יודעת. אני רק רוצה לחזור אליכם ולהיות אתכם ביחד, זה מה שאני יודעת. אני לא בטוחה עדיין איך אני עם עצמי. אני יודעת שאני רוצה ללמוד, כי הרבה מאוד אני לא יודעת. נראה לי שלו הייתי חוזרת אליכם, הייתי מספרת כמה טוב ויפה כאן, אבל כרגע זה לא מה שאני מרגישה. אני גם לא בטוחה שאשאר תמיד ב"שומר הצעיר".

7.2.1944

מאוד, מאוד נעלבתי והיה לי מאוד קשה כל היום, בגלל איזו מילה טיפשית שזרקו לעברי. הלכתי לשאול מה פירושה ואמרו לי שזה "אבטיח". כל כך היה לי רע מזה. זה מוכיח איך אצלנו לא מפרגנים אחד לשני, לכן אני כל כך מתגעגעת אליך אמא ואל המשפחה, כי זה מה שחשוב ביותר. אתמול הייתה שיחה עם כל מיני בירורים, אבל אני כנראה נרדמת, למרות שהיה לי חשוב מאוד לדעת על מה דיברו. בבית אף פעם לא חשבתי על הדברים האלה. כנראה האהבה של המשפחה והחיים ביחד זה היה כל כך מובן מאלי, שלא שמתי לב לשום דבר אחר. עכשיו אני יודעת ומרגישה כל רגע מה זה געגועים אליכם, אמא, אבא ונעמי, כל מחשבותיי סובבות סביבכם כל הזמן. אולי אמצא חברה, שלכחות אוכל להחליף איתה מילים ורגשות, אולי זה יעזור לי במקצת.

13.3.1944

מגדה, מגדה, לו היית באה עכשיו, הייתי מספרת לך הכול, הכול, כי אין לי כאן אף אחד. כשהיינו ביחד לא כל כך התייחסת אלי, כי הייתי ילדה. ובאמת הייתי ילדה, אבל אני מרגישה שעכשיו גדלתי והייתי יכולה לדבר איתך בלי סוף. אני רוצה לבכות כמה שאני רוצה בזה. אני רוצה לבכות עוד ועוד, אבל לא תמיד נשארות לי דמעות מרוב געגועים. הדמעות לא יוצאות, מה קורה לי? אלוהים, תעזור לי במשהו, לפחות תן לי אפשרות לבכות. זה בטח יעזור!

פתאום עולים בי זיכרונות, איך שחקנו בחצר, השתוללנו ורצנו סביב הבית ושחקנו פינג פונג, או התעמלנו בטבעות. הכול עובר לי בראש שלי ואני חולמת על זה ויכולה לצייר לי כל פרט בבית שלנו, בחוץ, ובגינה.

17.3.1944

שוב אני שבה לאותו פזמון, אני לבד, לבד. אמנם אני לפעמים עם יהודית (של שרה), אבל היא לרוב הולכת לאחותה, כך ששוב אני נשארת לבדי.

הזוגות כל ערב רוצים להיות לבד, הולכים לטייל ואנחנו נשארים לבד. יש כאלה שמצדדים בהליכה עם החברה, אבל אז אנחנו נרגיש אשמים שבגללנו הם הסכימו. אז גם ככה לא טוב וגם כך לא.

זה לא כל כך בסדר מצד הזוגות שהם אינם מתחשבים בכלל בחברה. יכול להיות שאם לי היה בן-זוג, הייתי חושבת אחרת. אין כל סיכוי שבחברה הזאת יהיה מי שהוא בשבילי, אפילו הבנות לא מכירות אותי, (אולי יהודית ורינה קצת). אני בטוחה שאני יכולה להתפתח ואינני טיפשה.

נכון, קשה לי להתבטא בחברה וגם בגלל זה לא מבינים אותי. מי שהיה מבין אותי זה אברי (מדריך מחו"ל שהיה חבר של נעמי), אבל הוא לא יכול לבוא, וגם מגדה (נעמי) הלוואי שהייתה יכולה לבוא וגם אמא, שיבואו... שיבואו... שיבואו...

25.3.1944 חצות

הזמן רץ ואני באותו מצב רוח. אני רוצה כל הזמן לבכות. מחשבותיי עם המשפחה, מה יהיה איתם? איך אוכל לחיות בלעדיהם? אני עוקבת אחרי העיתונים ומתפללת שהרוסים יתקדמו ויגיעו, ושהגרמנים לא יכבשו את הונגריה. בינתיים הכול אז לאט ולא ידוע מה יהיה. מחשבותיי כל הזמן איתכם.

איך לא חשבתי על כך כשנפרדנו לפני שנה? גירשתי אתכם כשליוויתם אותי לתחנה (כי אסור היה להימצא שם, היה מסוכן לפליטים). עד עכשיו כואב לי כמה הייתי אנוכית, ילדותית. בלעדיכם אין לי כלום ואין לי תקווה. הרי אני אהובתכם ואתם אהוביי. כל אחד אוהב את מי שאוהב אותו. ואתם תמיד תהיו אהוביי. אבא, אמא, מגדה שלי. בבית היה לי הכול, אז לא חשבתי על זה. יתכן ולו היה לי מישהו, אז הייתי חושבת עליכם פחות, פחות בוכה ומתגעגע אליכם, יקירי הרחוקים כל כך. אני מרגישה כל כך לבד ואין סיכוי שאמצא מישהו. כאן בחברה לא מעריכים אותי, חושבים שאני טיפשונית. טוב, לא כל כך הולך לי בלימודים, כי אני כל כך עייפה אחרי העבודה. בתוך תוכי אני יודעת שאני לא טיפשה ושאני מסוגלת להתקדם, אבל אני צריכה אתכם יקירי, רק איתכם אני אהיה בן אדם אחר.

אוהבת אתכם מאד מאוד. שלכם.

31.3.44

אני כותבת היום, כי אין לי ספר לקרוא. מחשבותיי חוזרות אליכם והדמועות זולגות כל הזמן. מה קורה איתכם? מה אתם עושים? אין לי שליטה על המחשבות שלי. זה בראש שלי כל הזמן ואני חרדה מהעתיד. שהרוסים יתקדמו מהר יותר. למה זה לוקח להם כל כך הרבה זמן? מה יהיה? אני רוצה מישהו לדבר איתו על הכול, אבל אין לי עם מי לדבר. אז ד', זהו.

6.4.1944

השתניתי מאוד. כשבאנו לשער העמקים הייתי הבת הכי שובבה וצחקנית, ועכשיו אני כל הזמן עצובה. אני לא יודעת למה, ואולי אני כן יודעת. כי אם היה לי מישהו לדבר, אבל לכל הבנות שאני מעריכה יש כבר מישהו. כך שוב אני חוזרת לאותו הפזמון הרגיל. יש לי הרגשה טיפשית כזו, שלא מכירים אותי ואני לא יכולה לעזור לעצמי לבד. לו הייתם כאן הייתי יכולה לדבר איתכם על זה, בטוח הייתם יודעים לייעץ לי מה לעשות. אבל אתם לא! אתם לא! כל כך הרבה יש לי לספר לכם, אין-סוף סיפורים ומחשבות, וכל מה שקורה, כל זה רק הולך למחשבות ולא יכול להתממש. הייתי יכולה לדבר איתך אמא ואיתך נעמי ימים שלמים, בלא סוף, אבל אתם אינכם ומי יודע מה קורה איתכם? אף אחד.

אני מחליטה ללמוד ברצינות, להיות חרוצה בכול, אני יכולה, ואני אוכיח לכולם שאני יכולה, ואז הכול יראה אחרת ואני ארגיש אחרת. לא בטוח שזה יעזור לי בחברה, אבל החלטתי להיות חזקה, וזהו, אני אקיים.

8.4.1944

איך חגגתם בבית? הייתם ביחד, אני מקווה מאוד מאוד. כמה שמחנו כל שנה בפסח כשהגענו לסבים בכפר. הכרכרה של סבא באה לקחת אותנו, אותי ואת מגדה. כל כך היה יפה ושמוח. איך הקראנו את ההגדה ושמחנו בזמן הארוחה. כאן עושים את "הסדר" אחרת. את חדר האוכל מקשטים מאוד יפה וכל הקיבוץ חוגג ביחד, שרים ומקריאים את ההגדה אחרת לגמרי, "הגדה של הקיבוצים", וגם שרים ורוקדים.

אצלנו התחילו להתווכח האם מותר לשתות יין? לדעתי לא היה קורה כלום, אם פעם בשנה היינו שותים יין. אבל מילא, זה לא אכפת לי וגם לא משנה לי בכלל. שיהיה כך. האם אתם ביחד? האם אני חסרה לכם? כל כך אני רוצה להיות איתכם, במיוחד בחגים. הלוואי והייתי יודעת איך אתם חוגגים, האם בכלל אתם כולכם ביחד? אמא, אבא, מגדה שלי.

17.4.1944

אני לא יודעת מה פתאום החלטתי לכתוב היום. יש לי שלושת-רבעי שעה עד לצהריים. אני לא מסוגלת לקרוא, מחשבותיי רק איתכם.

אתמול דיברו על סרטיפיקטים-דרכונים, שאולי עוד יוכלו לקבל אנשים שם. הלוואי וזאת תהיה אמת, אבל אין לי כנראה סיכויים לכך. בחלומי אני חושבת איך היה לו הייתם פתאום מגיעים, אז הכול היה משתנה לטובה, הכול היה אחרת. אוי... רק המחשבה על כך מביאה לי דמעות. אז בואו...

אני רוצה נורא כל כך!!!

21.4.1944

היום, פעם ראשונה דיברו על זה שאולי כן ניתן יהיה לסדר דרכונים להוריי. אני מתרגשת כל כך. הוצאתי את התמונה של המשפחה וכל הזמן אני מסתכלת, אבל זה לא טוב, כי אז אני מתחילה לבכות שוב ושוב. אני כבר חושבת ומדמיינת לי איך זה יהיה. איך נתחבק, איך נתנשק, אמא הרכה והטובה ואבא שכולו שיבה, ואחותי שכל כך הרבה רבתי איתה. כמה אני רוצה אותך, להתחבק איתך, לדבר איתך, מגדה שלי, תמיד אוהב אותך.

22.4.1944

כבר שנה וחצי אני כאן בלעדיכם. איך, איך אחזיק מעמד? אני לא יודעת, כי אני משתדלת שלא יראו, אבל זה רע ואני מרגישה איום. עד מתי? אני לא יכולה יותר. הבכי כאן, יומני היקר, זה הדבר היחיד שעוזר לי.

29.4.1944

האם כדאי לי בכלל לכתוב? בשביל מה לחיות, למה באתי לעולם? הרי אף אחד לא אוהב אותי ולא יאהב, רק אתם, אמא ואבא ומגדה, האם אתם בחיים עדיין? רק המחשבה מחליאה אותי, לחשוב מה קורה איתכם. מחשבות באות אליי, אם כדאי לי בכלל לחיות. בלעדיכם אין לי בשביל מה להמשיך. אם תהיה אפשרות שתקבלו סרטיפיקטים, אז תוכלו להגיע ונהיה ביחד. בינתיים אני אפילו לא יודעת אם יש טעם להמשיך לכתוב אליכם, כי אין לי כל הוכחה שזה מגיע אליכם. אמא'לה, אבא'לה, מגדה שלי, האם אי פעם אראה אתכם שוב? החלטתי להמשיך לכתוב גם לקרובים שלנו, אפילו אם המכתבים לא יגיעו לתעודתם. כדאי לי לנסות. אני כל כך אוהבת אתכם.

24.5.1944

באתי לכתוב רק מהסיבה שמזמן לא כתבתי. אני מפחדת לקחת את יומני, כי כל פעם צצים כל כך הרבה דברים קשים ומחשבות לא טובות. אולי עוד יותר כשאני כותבת. אתמול היינו באחת המושבות בסביבה, לחלק חומר לבחירות. אני לא מבינה הרבה בזה, אבל נפגשנו עם אחרים ולא ברורה לי השנאה הגדולה בין כולם, כאילו זה לא עם אחד. איך רוצים שיווצר משהו משותף בעולם, כשכאן, בארץ בין היהודים, יש קרוב לשלושים מפלגות וכל אחת רוצה משהו אחר?

2.7.1944

יש לנו בקבוצה בת אחת שכל פעם יש לה חבר מבחוץ. כולם די ביקורתיים כלפיה. לי קשה לקבוע. הרי כל אחד חייב שיהיה לו מישהו, מישהו שיוכל לאהוב ושיאהב אותו. כעת, כשזה כמעט בטוח שלא נשארה לי משפחה משלי, אז גם אני חושבת לא פעם, כמה טוב היה לי לו היה לי מישהו קרוב-קרוב שאוכל לספר לו את הכול, את כל מה שאני מרגישה ומה שיש לי על הלב. אמנם כבר יותר טוב לי בחברה וכבר יש לי חברות, אבל זו לא ממש קירבה אמיתית. הרי זה כל כך כואב שאין לך נפש חיה להתחלק איתה. אז אף אחד לא יכול לשפוט מישהו אחר, כי לכל אחד ואחת חשובה הקירבה. אני מרגישה את זה יום-יום. אני מנסה לא לחשוב עליכם, אבל כל פעם שאני עם היומן, אתם לנגד עיניי, והן בוכות עד כדי כך שהכול מטשטש ואני לא יכולה להמשיך בכתיבה. רק אתם, רק אתם אהבתם אותי ואני אפילו לא חשבת לי על זה אז.

28.8.1944

היום ציינו את "יום פולין". כולם עברו ליד הפלקט השחור בשקט, ואני לא יכולתי. הדמעות זלגו מעיניי בלי הרף, עד שברחתי לחדר ושכבתי על המיטה ובכיתי... בכיתי בלי סוף. בעוד יומיים ימלאו חמש שנים למלחמה הארורה הזאת. הורגים ביהודים בלי סוף וזה לא נגמר. וגם אם זה יגמר אי פעם, זה יחזור שוב ושוב, כי שונאים אותנו. תמיד, בכל הארצות יש אנטישמיות שלא ניתן לחסלה ותמיד היא תקום מחדש. האנושות רעה והאנשים אף הם רעים, כנראה. הצליחו להכניס בעם הגרמני את השנאה ליהודים, עד כדי כך שהם לא

יודעים משהו אחר. האם כך זה ימשך גם בדורות הבאים? אני ממש לא יכולה להבין את זה. הורגים אנשים כמו חיות. הרי גם החיות סובלות כשהורגים בהן, ואני חושבת שהאנשים לא רואים את זה כך. גם אצלן אם הורגים את האמא, הגור נשאר לבד. אני יכולה עכשיו יותר טוב להבין כמה זה נורא. אני חושבת על כך אם בכלל יש עדיין סיכוי.

הנה רחל קיבלה הודעה רשמית שאמא שלה מתה. איך שהוא היא הצליחה להתגבר (כך נראה לי), אבל יש לה חבר וזה בטח עוזר.

יש לי המון מחשבות, ואני לא מצליחה להעלותן על הכתב. חסרות לי המילים להתבטא כראוי. יכול להיות שבעברית הייתי יכולה לכתוב יותר טוב. אבל לגבי זה לא בא בחשבון עדיין, כי זה הקשר שלי איתכם, יקרים שלי. כך אני מדברת איתכם, מנסקת אתכם כל הזמן. מתארת לי את הפגישה (אם בכלל תהיה כזאת) אי פעם עם אמא הנהדרת שכל כך אהבת אותי ואבא שתמיד רצית לעזור בכול, לי ולמגדה. ומגדה שלי שבזמן האחרון התקרבו ואהבנו אחת את השנייה. רק עכשיו, כשאני מתחילה כנראה לקבל שכל, אני יודעת להעריך את מה שהיה לי בבית. היה לי כל כך טוב שלא הצטרכתי לחשוב על זה בכלל.

4.11.1944

יש לי הרגשה שאני חייבת לכתוב כבר. יש לי צורך לכתוב. כנראה אין לנו מקום כאן בקיבוץ הזה, כאילו בכלל לא אהבים אותנו כאן. ומה איתי שאני כל כך בודדה ואני רק בת חמש-עשרה? לו הייתי בבית, הייתי עדיין נערה צעירה. כאן אני צריכה להיות מבוגרת, למרות שאני מרגישה שעדיין לא התבגרת.

אני מתגעגעת כל הזמן אליכם יקריי.

הייתי צריכה להיות קצת יותר מבוגרת, כשעזבתי אתכם והגעתי הנה. יכול להיות שאז היה אחרת.

גם אם תבואו וגם אם לא זה המצב.

23.11.1944

כל כך הרבה זמן לא כתבתי, כנראה פחדתי להתחיל שוב. היום אני בת חמש-עשרה והייתי צריכה להרגיש מבוגרת, וזה לא כך. מגדה, כשאת היית בת חמש-עשרה ואני בת שתיים-עשרה ראיתי אותך ממש גדולה. זה נראה לי כל כך רחוק. היום את כבר בת שמונה-עשרה ואני ממש לא יכולה להאמין שזה כך. האם את חיה עדיין אחותי? כל כך הרבה עזרת לי, ואני אפילו לא ידעתי זאת. האם את עדיין בין החיים? גם אם רבנו לפעמים, עכשיו כבר לא תראי אותי קטנה, למרות שגם לזה אני מסכימה. רק שתהיי בחיים וניפגש עוד אי פעם. לו היית כאן, הכול הייתי מספרת לך והייתה לי נפש חיה לדבר אליה. אבל הלב שלי פועם רק מכתובה אפילו, כי אני לא יודעת האם את בחיים עדיין.

אני מרגישה שהכתיבה שלי איננה כמו של בת חמש-עשרה, אבל כל מחשבותיי ורגשותיי כל כך מבולבלים. בעצם אני לא יודעת מה אני רוצה, לבכות או לצחוק. אני מפחדת לחשוב יותר לעומק.

אמא'לה ואבא'לה יקרים, האם אתם דואגים לי? אל תדאגו כי גם כאן חושבים עליי. מצאתי בחדרי פרחים ומכתב יפה מתמר (שעכשיו אנחנו מאוד קרובות). היא מאחלת לי שכל מאווי וחלומותיי יתגשמו בסוף, אוה... הלוואי... גם אני חולמת על זה, אבל האם זה יתכן? אסור לי לחשוב על דברים כאלה כל כך הרבה.

אני חייבת להחליט להשקיע יותר בלימודים, להיות רגועה, להתרגז כחות, הנה אני מחליטה כרגע, בזמן הכתיבה ביומן, על הדברים האלה.

אני זוכרת בבית, כאילו בכלל לא היו לי מחשבות רציניות, רק שטויות היו לי בראש. גם עכשיו אני לא יודעת מה אני רוצה, הכול מבולבל, אולי פעם יתבהרו לי הדברים בבת אחת מי יודע?

היו אמא, אבא, מגדה לו יכולתי לנשק אתכם פעם אחת. אני חושבת היום גם על סבא וסבתא אולגה, נני, קלרי החמודה והנהדרת. איפה אתם יקיריי? משאלה אחת יש לי ולא יותר. ליום הולדת ה-16 שלי אני רוצה לדעת עליכם שאתם חיים ושעוד אפגש עמכם יקיריים שלי, אחבק אתכם ואנשק אתכם.

17.12.1944

היום 17 בדצמבר, יום הולדת שלך מגדה. האם את חיה אחותי? כן, אני מרגישה את זה, אני יודעת שניפגש בשנה הבאה, כאן בישראל. מגדה שלי היקרה, כל כך קשה לי. רק המחשבה עליך וכבר העיניים זולגות וזולגות. אני מנסה להיות חזקה וללכת עם ההחלטה ללמוד וללמוד, לקרוא, להיות פעילה. אני רוצה להתקדם, להיות יותר בעניינים. כך יהיה לי פחות זמן למחשבות שטורדות אותי כל הזמן. יש לנו כל כך מעט זמן לעצמנו, אבל גם אותו צריך לנצל יותר טוב ללימוד, לקריאה, להתקדמות. זה לא קל בכלל. בכנות אני אומרת שהייתי רוצה שיהיה לי בן זוג להחליף איתו דברים, בכל כך הרבה הייתי רוצה להתחלק איתו, אבל בינתיים זה לא כך, ומי יודע אם בכלל. יש לי הרושם שרואים אותי תמיד כקטנה וגם קצת טיפשה, והאמת היא שאני מרגישה שאני לא מצליחה לחשוב על הדברים לעומקם. אינני מצליחה לראות מה יהיה עם החיים שלי, אוי, כמה שאני מבולבלת! הרי אם תבואו אולי לא אשאר בקיבוץ, ואז... אבל הכול עדיין מבולבל כי שום דבר לא ידוע. אני אוהבת אותך כל כך מגדוש.

21.12.1944

אני מרגישה כל הזמן שמשהו חסר ואני לא יודעת מה. אני חשה שכאילו אני חולה ואני לא שוכנת כי גם זה לא עוזר. כל הכאבים היו עוברים לו רק היה מישהו שיאהב אותי. אני מסוגלת לאהוב, אבל אף אחד לא אוהב אותי כאן. האם יש בכלל מישהו שחושב עליי? רק אתם, אם אתם בחיים, יקיריי שלי. בשיחה האחרונה כל כך רציתי להתבטא ולהגיד משהו וזה לא קרה. אני כל כך מפחדת כלפי חוץ, ובפנים אני משתוללת. הכול סגור ועצוב לי מאוד.

8.1.1945

אפילו רק בגלל שכל כך הרבה זמן עבר ולא כתבתי, אני יושבת לכתוב, אבל מה כבר התחדש? הרי אני עדיין לבד, לבד כל הזמן, ואין נפש חיה שמתעניינת בי בעולם. שמעתי במקרה שתי בנות מדברות ביניהן על כל מיני דברים חשובים, אבל איתי אף אחד לא מדבר כך. אז די, מספיק לכתוב כל הזמן על זה שאני לבד, אני צריכה לחשוב גם על דברים אחרים. אך מה אוכל לעשות ותמיד יוצאים לי אותם הדברים, שאם הייתם כאן, יקירי, הכול היה אחרת. מגדה, לו היית פה הייתי מדברת איתך ואת היית עוזרת לי, כי תמיד היית החכמה, ואני לא, אף פעם לא חשבתי על זה בבית. יכול להיות שלו לא התייחסו אליי שם כמו אל קטנה והייתי מקבלת אותו חינוך כמו שלך, כי אז הייתי יכולה להתנהג אחרת. היו יכולים לתת לי ספרים יותר רציניים לקרוא. אבל כל זה שטויות, הרי באמת הייתי רק ילדה

וגם פליטים היינו. לא מספיק חשבתי על לימודים, ועכשיו זה די קשה לי. אולי, אם הייתי מתאמצת יותר, קוראת הרבה, אבל השאלה היא מה ישאר בראש? למרות שהייתי בין הטובות בבית ספר, זה היה מעט מדי מה שלמדו שם, והרי הייתי רק ילדה ואחר כך הפכנו לפליטים. ברחנו וכמעט לא למדתי. הוי אמא'לה, אבא'לה ואחותי היקרים, תעזרו לי במשהו אם אתם יכולים. אני כל כך צריכה אתכם יקרים שלי.

29.1.1945

אני מרגישה צורך לכתוב בתוך תוכי, אבל משהו מפריע לי כל הזמן.

10.2.1945

אני לא בטוחה מה הסיבה שלא כתבתי. בדרך כלל כשאני מרגישה לבד, לבד, בודדה, אז אני רצה ליומן, כי זו העזרה הגדולה שלי, לכתוב, וכנראה שזו הסיבה שאני חוזרת שוב ושוב על המילה "בודדה" ו"לבד". כל שאר הדברים, המחשבות, הפעילות, עליהם אני לא מרגישה צורך לכתוב. הנה הגיע מכתב ארוך לתמר, ובמקום לשמוח איתה אני רוצה לבכות ולחשוב שלי זה לא קורה ומי יודע אם יקרה. בכל אופן החלטתי שלחיות בעיר לא אלך אף פעם. הייתי בהתונה של נלי (קרובת משפחה) ולא הצלחתי בכלל להשתלב בשמחה. הם נראים ריקניים. לא יכולה לתאר לעצמי איך הם חיים ככה. אצלנו כל אחד עסוק, עובד, לומד ועוד יש לו תפקידים ועיסוקים רבים. אני מדברת על העיר, ובעצם אני לא יודעת כלום עליה ואני מבולבלת במחשבותיי. פעמים רבות אני לא יודעת בכלל מה אני רוצה מהחיים.

16.2.1945

היום הייתה מסיבה. היא הייתה מאוד מוצלחת. שרו ורקדו. לא השתתפתי, ואולי בגלל זה יש לי מצב רוח ושוב געגועים בלי סוף. כמה שאהבתם אותי. אמא'לה עם השקט שלך ואבא עם עודף האהבה, שאני לא ידעתי להחזיר אף פעם. כמה שאני מצטערת על הזמנים ההם, שהיו כל כך יפים ואני לא הערכתי אותם. היה לי חלום מחריד. אני פוגשת אתכם ואתם אפילו לא מסתכלים עליי. אבל זה לא היה חשוב. העיקר היה שאני הייתי איתכם. מגדה שלי, כמה נחוצות לי עצותיך הטובות וקרבתיך. אני שואלת האם עוד אפגוש אותך? אני לא יכולה לתאר את הפגישה, למרות שאני כל פעם מנסה לחשוב איך זה יקרה.

27.2.1945

אמא, אבא, מגדה, יקירי שלי. אני מוכנה שתהיו כאן במקומי, רק לדעת האם יש תקווה שאתם עדיין בחיים. כל כך כואב לי לחשוב על זה. אני לא מעיזה בכלל לתאר מצב שאינכם בחיים, זה לא יתכן! אסור שזה יקרה! אלוהים, עזרו לי שזה לא יקרה... מאיר קיבל מכתב מאחותו בשוויץ. היא מספרת שהייתה חמישה חודשים בגרמניה והגיעה לשוויץ עם קבוצה. אולי גם את שם, מגדה שלי? הוי הסבל הזה שאני עוברת, הוא כואב מאוד, מאוד. עשיתי משהו ותיכף צעקו עליי במקום לעזור לי. הוי אחותי, את היית יותר חכמה. את היית צריכה לבוא במקומי. זה בטוח היה יותר טוב. ככה הייתי הולכת יחד עם אמא ואבא, ומה שקרה להם היה קורה גם לי, אבל ביחד איתם. אולי הייתי יכולה לעזור להם? למה כל זה קורה? למה הנבלה הזה, היטלר, הצליח לשכנע את כל הרשעים האלה? הייתי צריכה להיות מלאת שנאה, אך בעצם אין לי שנאה, רק כאב וגעגועים נוראיים. בחרו בי לוועדת קבוצה. יש המון בעיות ושאלות, אבל אני הולכת לישון ולא רוצה לחשוב על כלום כרגע. לא יכולתי להירדם כי ליבי כואב וזועק ואז החלטתי לנסות לכתוב בעברית משהו.

שוב ליבי צועק
כי בודדה אני
שוב דופק וזועק
איפה את, איפה אימי?
הבאמת לא תשובי
לילדתך שטיפחת אותה
והנה היא מחכה לך
מחכה.

הוי אימי לו ידעת
לו ידעת כמה קשה לי
בלעדייך
אין לי פה מה,
אין לי פה מי.
ואילו ידעתי מה המרחק אלייך
האם הוא קיים עוד?
לפחות הרחק... הרחק???

שוב ליבי צועק
כי בודדה אני.
חושבת עליכם אנוכי
אימי אחותי ואבי
העודכם חיים בכלל?
או אין לי לקוות
כלל וכלל.

הוי אחותי האובדת
לבטח קשה לך מאוד.
אולי גם כעת הנך סובלת
ואני לא אראה אותך עוד.

וכי אשם בכל זה
כי רבבות אנשים סובלים,
רק הארורים האלה,
שאינם יודעים רחמים.

אך בליבנו אין שנאה,
על שותי הדם האלה
ואולי רק אתם אי שם מרגישים
את השנאה לארורים הגרמנים.

היי חזקה, אחותי,
אני לא אשכחך עד מותי.
עוד ננקום פעם את דמו
באויבים הארורים של עמנו.

4.4.1945

כעת לילה. שלוש לפנות בוקר. אין לי מושג למה החלטתי לכתוב. הייתה מסיבה מאוד יפה. עשינו הצגה עם שירה וריקודים. הכול הצליח והיה שמח. אך אני ברחתי באמצע, לא יכולתי לשמוח, כי שוב נזכרתי בבית.

איך אני יכולה לשמוח ולהיות מאושרת ואתם... מה איתכם איפה אתם? אני לא מעיזה לחשוב רחוק, כי אז לא אוכל לתפקד בכלל, אז אני כל הזמן מקווה שיקרה נס ואקבל מכתב או ידיעה מכם. זה מספיק לי.

אני מנסה לחשוב איך היה לו הייתם כאן. האם היינו הולכים כולנו לעיר? קשה לי לחשוב, כי אני לא אוהבת את העיר, את החיים בה, אבל אם הייתם איתי, הכול היה אפשרי. מגדה שלי, היית עוזרת לי בלימודים, כי אני מרגישה שכל כך הרבה חסר לי ונחוץ לי עדיין המון להשלים ולדעת. כמה יכול היה להיות לנו טוב לו היינו ביחד. כל אלה הרהורים ומחשבות. אך לצערי אין כלום... כלום.

16.4.1945

יש לי המון מה לכתוב. הייתי יכולה למלא את כל המחברת רק עם המחשבות שמתרוצצות לי בראש.

הייתה שיחה על דיור משותף. אני דיברתי נגד. משום מה זה לא נראה לי, אך אינני בטוחה בכך.

יש דברים רבים שאני מתלבטת בהם וקשה לי להחליט בבירור. יתכן שהייתי צריכה להתיישב ולהחליט לגביהם עם עצמי. זה אמנם מצחיק מה שאני אומרת, אבל זאת הרגשתי, שאף פעם אני לא מעיזה לחשוף ולהיכנס אל תוכי. יש לי תמיד פקפוקים איך ומה. יכול להיות שאני לא מסוגלת ליותר מזה, אולי אני לא מספיק חכמה. כל אלה מחשבות שהולכות ובאות כל הזמן. חשבתי על כך, שאם הייתי יוצאת מהקיבוץ, אם אמא ואבא היו מגיעים, אולי כן הייתי עוזבת, למרות שזה לא בסדר, כי אלה חיים נכונים לפי דעתי, אבל אולי הייתי לומדת יותר, כי הרגשתי שלא מספיק מה שאני יודעת ואני חייבת להתאמץ עוד ללמוד וללמוד כל מה שלא למדתי בגלל המלחמה. לפעמים אני חושבת שהקיבוץ לא יכול להוציא מתוכו אנשים מתקדמים ומדענים, כי כולם כל כך עסוקים מהבוקר עד הערב, וזאת למרות שיש כאן מספיק כאלה שיכולים להתקדם עוד ועוד. כל כך הייתי רוצה למשל לצייר, אבל זה בלתי אפשרי לגביי כי אין מתי ואין זמן. בקושי יש זמן לפעמים לקרוא ספר. אך מה שבאמת הכי חשוב לי זה שיהיה לי חבר. ואולי לא יהיה לי אף פעם. אני מרגישה בצורך הזה מבפנים. אני חשה שזה עושה טוב לזוגות שקיימים בקבוצה. קשה מאוד להיות כל הזמן לבד ורק לחשוב ולחלום. או, אני כל כך עייפה. נרדמתי על היומן, לילה טוב יומני היקר.

ללא תאריך

למה אין לי בן זוג? אני כל כך צריכה את זה, אני רואה כמה טוב לתמוך. אפילו כשהיא מרגישה לא טוב, היא יוצאת לטייל וחוזרת כל כך רעננה ושמוחה.

"ועוד רק אחד לך אתוודה,
נפשי נשרפה בלהבה.
אומרים אהבה יש בעולם
מה זאת אהבה..."

"...הכניסיני תחת כנפך
והי לי אם ואחות
ויהי חיקך מקלט ראשי
כן תפילותי הנדחות

ת. נ. ביאליק

יש כמה בנים... אני מרגישה, אבל אני לא אהיה היוזמת והם גם לא כאלה שארצה ללכת איתם, אפילו אם זה היה טוב רק בשביל להרגיש איך זה, וגם לדבר עם מישהו, אבל שטויות! זה לא בא בחשבון בינתיים. זה איננו.

8.5.1945

כן, כבר עברו כמעט שש שנים מאז פרוץ המלחמה. היום היא נגמרה, אך אני לא מרגישה את זה. בערב רקדו, אבל אצלי אין שום שמחה. לא מורגש אצלי סיום המלחמה, ואני לא מבינה איך מסוגלים לשמוח ולרקוד. הרי לכולם כאן יש קרובים שנספו, ובכלל, רבבות יהודים נהרגו, אז על מה יכולים להיות שמחים? כל כך הרבה געגועים ומחשבות עולים לי בראש ורק איתך, יומני היקר, אני יכולה לדבר.

לפעמים אני חושבת שאנחנו חיים כאן ולא חושבים מה שקורה בעולם. הכול עובר על ידינו. אנחנו כל כך עסוקים, בעיקר בעבודה, שאין זמן לשום דבר אחר. איך אפשר להתקדם לאן שהוא בצורה כזו? למרות שאני רוצה ללמוד ולקרוא הרבה, לפעמים נדמה לי שזה מיותר. אני כל כך מיואשת מהכול, אז בשביל מה בכלל? מה יהיה? אולי בגלל שאני צעירה קצת משאר חברי הקבוצה, אני מרגישה נחיתות פעמים רבות. למרות שאנחנו עושים הכול ביחד, במשותף, וגם עוזרים לפעמים זה לזה, בכל זאת זה אחרת. אני מרגישה לא טוב, בעיקר שכולם שמחים. אז הכול חוזר אלי.

יקירי, אני רואה אתכם, מרגישה אתכם, רוצה אתכם איתי. אם אתם בחיים, אני מוכנה לעשות את כל המאמצים ללמוד ולעשות הכול, רק תנו לי אות חיים. אני מתארת לי, ולא מעיזה לחשוב שוב ושוב איך תהיה הפגישה, אם תהיה, ושוב הלב דופק, דופק מחדש.

20.5.1945

אין היום שום דבר מיוחד, ואני הרי באה לכתוב לכם שעצוב לי בלב. בזמן האחרון הולך לי די טוב בלימודים, אך הגעגועים אינם מרפים. כמה יכולתי להיות שמחה יותר. יכול להיות שאחרי שנים, כשאחשוב על השנים הללו, הן יראו בעיני שמחות ומאושרות, אבל כעת זה לא כך. סיפרו שהופיע בעיתונים שיש בגרמניה הרבה פליטים, כך שיש לי תקווה כלשהי. אולי בכל זאת נשאתם בחיים, יקירי?

הלכתי לדבר עם יוסקה המדריך, והוא קצת הרגיע אותי, כי הייתה תקופה שחשבתי "למה להיות בכלל?"

10.6.1945

מוזר, אבל התחלתי לכתוב בעברית, יותר קל לי, אבל פחות נעים. אולי בכל זאת כדאי לי לפעמים לכתוב בהונגרית, כדי לא לשכוח. אמנם מה אני צריכה את השפה הזאת? עם מי יש לי בכלל לדבר הונגרית?

כבר זמן רב שלא כתבתי. אין לי חשק ואין לי זמן. אולי אני מפחדת לכתוב, אולי גם איני מסוגלת לכתוב על כל מה שלוחץ עלי, ואולי אפילו איני יודעת ברור מה לוחץ ומה אני רוצה. גם זה קורה. בזמן האחרון היינו קרובות מאוד, מרגה ואני. אך לאחרונה התרחקנו ואני שוב לבד. הרצאתי היום בכיתה על סיפור של ברדיצ'בסקי, שיש בו נושאים כלליים שקרובים אלי מאוד ואני יכולה להשוות את עצמי מהרבה בחינות לדמויות. כן, אני שואפת וזקוקה לרע לאהבו, בדיוק כמו הגיבור בספר. יש לו מישהי, רק שאינו יודע איך לגשת אליה, לי אין איש, ואין לי אפילו על מי לחשוב. יתכן והייתי יכולה לרכוש לי חברה טובה שאיתה אוכל לדבר על הכול. אני מרגישה שאני לא מספיק יודעת, לא מספיק חושבת ולא מספיק מעמיקה בדברים החשובים. כל זה מרגיז אותי ואני רוצה לבכות ולבכות כל הזמן. האם עד סוף ימי חיי אהיה בודדה ולא אוכל להתחבר לאף אחד? האם זו אשמת

או אשמת אחרים? אולי כולם חושבים אותי עדיין לקטנה? רק אם יקירי יגיעו, לא אהיה עוד מסכנה כל כך. מדברים שאנחנו נשלים את קיבוץ שער העמקים. אני לא יודעת מה אני אעשה כאן לבד. איך זה יהיה בכלל.

כל יום מופיעות רשימות של פליטים, ואני מחפשת, אולי אמצא מישהו ממשפחתי. אבל זה לא קורה, אין אפילו מכיר אחד בכל רשימת השמות המתפרסמת של הפליטים, ואני מחפשת ומחפשת, אולי אמצא מישהו בכל הרשימות הארוכות. ובכל זאת אני מאמינה ומחכה ומצפה להתחבק ולהתנשק בלי סוף. הוי אמא, אבא, בטח הזדקנתם מאוד, אתם היקרים שלי. למה הגיע לי שתאהבו אותי כל כך.

8.7.1945

שוב לקחתי אותך יומני היקר, למרות שאין אצלי הרבה חדש. בעצם הכול אותו דבר. לפעמים נדמה לי שהכול הולך לא טוב. גם בחברה אינני רואה הרבה אנשים חיוביים שיכולים לבנות את הקבוצה. היינו במחנה והתברר שרוב החברים לא אוהבים לעזור אחד לשני. הקבוצה אינה מלוכדת מספיק, ויש כאלה שממש הורסים את מה שכבר נבנה. לפעמים תופס אותי ייאוש מהכול, מהחיים, מהעיתיד, אני לא יודעת מה יהיה איתי.

כל פעם שמגיע למישהו מכתב, או ידיעה על משפחתי, אני מאוד שמחה בשמחתו, אבל אני עוד פעם מתייאשת וחושבת שהסיכויים שאני אקבל ידיעות מכם הולכים ופוחתים. כל אלה שבאו מהונגריה קיבלו כבר ידיעות או מכתבים ורק לי לא מגיע כלום. הוי, מגדה אחותי, לו רק ידעתי שאת בחיים. כמה עזרת לי ולהורים, הרי את והורים בעצם הצלתם אותי, אבל מה זה שווה לי, אם אתם לא ניצלתם, אם לא תהיה לי יותר משפחה! אני לא מסוגלת לחשוב אפילו שזה יכול לקרות.

בזמן האחרון אני קוראת ספרים, כל מה שבא. הרבה פעמים הייתי צריכה עזרה, כי לא הכול אני מבינה, אבל אני לא מבקשת מאף אחד, כי אני לבד. הייאוש תופס אותי בפנים, וזה כל כך קשה, ורק הכתיבה עוזרת קצת, אבל אם יבואו... הוי אני כל הזמן חוזרת לאותה מנגינה, כי זה מה שהולך אצלי בלב כל הזמן. איך אחזיר לכם את כל האהבה שנתתם לי?

אימי האהובה ואבא שאהבת אותי כל כך, הרבה פעמים נעלבת ממני שלא רציתי את החיבוקים שלך. מה הייתי נותנת עכשיו בעדם? איך גירשתי אתכם כשלויתם אותי לתחנה, רק עכשיו אני מבינה. אתם ידעתם מה זה אומר הפרידה הזאת, ואני זלזלתי בכול. הוי עד מתי אחכה, אנא עד מתי...? אולי לתמיד, עד אין סוף...

1.8.1945

מזמן לא כתבתי ודווקא קיבלתי ידיעה שמגדה בבודפשט. קשה לי להאמין, אני כל כך מתרגשת ומצפה למכתב. הייתי צריכה להיות שמחה, אך במקום זאת תופסים אותי רגעי ייאוש. אני לא שקטה. משהו בתוכי משתולל כל הזמן. דברים שאני צריכה לעשות איני מסוגלת לעשותם. אני לא רוצה לעשות כלום. אני חייבת לקחת את עצמי בידיים, אפילו לנסות להתעניין על טילדה (דודה שלנו). וגם את זה אני לא עושה.

אני חסרת מרץ. אמנם אני במערכת העיתון של הקבוצה, אך אני לא כותבת וגם אחרים לא כותבים, ואז כמובן לא ניתן להוציא עיתון. יש מין שאננות אצל כולם, משהו לא נראה לי בחינוך שלנו. אנחנו כל הזמן עסוקים בעבודה, בלימודים, ואין זמן לשום דבר אחר, אלה לא חיים.

לפעמים נדמה לי שאני רוצה להפסיק לחיות. נכון, אלה שטויות, אבל כך אני מרגישה. הייתי צריכה לכתוב לאישה שהביאה לי את הידיעה המשמחת על אחותי, אבל גם את זה לא עשיתי. שוב אני חוזרת על אותם דברים, שלו היה לי מישהו, הכול היה אחרת. אולי אף פעם לא אמצא אף אחד. מה שבטוח, שבחברה שלנו אין אחד כזה. הוי, מה זה שאני מדברת וכותבת. למזלי, הנייר סופג הכול, את כל השטויות.

שאחותי תגיע, היא תעזור לי לבטח, אך לפני הכול אני אצטרך לעזור לה. זה לא פשוט אחרי מה שהיא עברה. כל כך הרבה תלאות ולהתרגל לארץ חדשה, להם יהיה הרבה יותר קשה מאשר היה לנו. גם אני חשבתי שהחיים כאן יראו אחרת, אך נעזוב את זה, העיקר שהם יבואו, יגיעו כמה שיותר מהר. בואו... בואו...

20.8.1945

לא אינני יודעת איך להתחיל אפילו, כי הכול בא בפתאומיות. אחותי מגדה מגיעה כנראה בעוד שבועיים לארץ, הייתכן? מגדה, עד לפני כמה זמן חשבתי שלא ניפגש לעולם, והנה עוד ימים ספורים נתראה. רגשותי משתנים. עדיין אינני תופסת את זה. יש לי פחדים מההשפעה של הארץ עלייך. אך זה לא העיקר, מה שחשוב שבקרב אתראה איתך. מרוב התרגשות שוב עברתי לכתוב בהונגריה.

מגדה יקרה שלי, את מגיעה אליי בקרוב. בטח השתנית מאוד, וכל הסבל שעברת בטח השפיע עלייך מאוד. כמעט שלוש שנים שלא התראינו. נדמה לי שכאילו אני כותבת למישהו זה, לא לך. זה כל כך משונה בעיניי. אולי נוכל להגיד אחת לשנייה את כל הדברים ולספר על עצמנו.

יש לי פחד נוראי ממה שתספרי על אבא ואימא, כי עליהם עדיין אינני יודעת כלום. האם יתכן שלא אראה אותם ולא אוכל להודות להם על הכול? הרי כשעזבתי אתכם הייתי מישהי שונה לגמרי, כל כך השתנית ואני מפחדת מעצמי, שאני עדיין לא בשלה להרבה דברים. אך זה לא העיקר עכשיו. העיקר שניפגש. בטח גם את עברת הרבה סבל ותלאות והשתנית. הגרמנים הארורים שיצאו מהמלחמה בלא כלום, גרמו לסבל רב לעם שלנו ולכל העולם, ומה עכשיו? לא שמעתי שהם נענשים על כך. אך לא זה מה שחשוב. העיקר שאת מגיעה עוד מעט ונהיה ביחד פה בארץ, שלמרות הכול זאת הארץ שלנו. אני עוד לא יכולה לשלוח לך מכתב, כי אין לי כתובת, אז לפחות זה יהי לך מומי, יקרה שלי.

8.1945

באו ימים קשים מאוד עליכם,
סבלתם סבל כיהודים,
שננקום אותו עוד ברבות הימים,
וכעת את באה אלי,
ואני אכוון אותך כאן.
והפחד כאילו לוחץ בליבי,
כי כנראה לא ברור הכול גם לי.
הרי את, את אחותי שלי.
ואראך בעוד מספר ימים
ואז שוב לא נפרד לעולמים.

אחותי,
את הרי בת בכורה לאמי,
הרי את, את אחותי שלי -
שיחדיו גידלוננו, שיחדיו מיררנו
את החיים, לאבי ואמי.
ובעת גידולינו, הרי את היית תמיד בעזרי,
עקבת אחרי תרבותי ומעשיי,
שידלת בדברים וחינכת במעשים,
וכיוונת אותי לדרכים נכונות.
ואחרי עוזבי אתכם,

1.10.1945

יש לי הרבה מה לכתוב, אך ברגע שאני מתיישבת, אני כבר לא בטוחה. ניסיתי שוב לכתוב בהונגריה, אך גם זה קשה לי. כנראה שהעברית עדיין לא לגמרי השפה שלי. בחברה קורים דברים ואין מי שיעזור. הכול כאילו הולך ומתפורר. הגיעה לקיבוץ חברת נוער חדשה ובנו כבר לא מתחשבים. לקחו לנו את הריהוט מהמועדון ולאף אחד לא איכפת. כנראה גם את המועדון ימסרו לקבוצה החדשה. בלגן אחד גדול בכול. אין למי לכנות והמדריכים לא מתפקדים. אסתיקה (המדריכה) לא בבית וגם אצלי הכול מבולגן. הייתי רוצה לדעת אם אפשר לכתוב לאיטליה בדרך כלשהי, אבל אין לי כתובת. מגדה נמצאת שם עכשיו, ולי אין את מי לשאול.

המדריך שלנו עוזב אותנו כנראה, וזה מאוד חבל. כעת יש לנו רצון לעשות דברים רבים, אך הזמן הפנוי הוא מועט מאוד. בערב כל כך עייפים שתיכף הולכים לישון, צריך לעשות סדר בזמן. אני צריכה ללמוד מילים לועזיות בגיאוגרפיה ועל אודות אישים חשובים ועוד המון דברים. למרות שאני יודעת כמה זה חשוב, בסוף אין לי מרץ לשום דבר. ושוב אני חוזרת לפזמון הקודם: לו היה לי מישהו שיעזור, שיעמוד לצדי - זה היה יכול להיות אחרת.

21.10.1945

התיישבתי לכתוב, כי לדבר אין לי עם מי. כן, אמא, אני מרגישה צורך לכתוב. קשה לי להתרכז אפילו בכתיבת היומן. חשבתי שאקבל מכתב, אבל כלום... אף מילה. גם ממך מגדה. אולי קשה לך? אולי לא מצאת את אברי (החבר) בבית? אלף פעמים אני שואלת מה קורה, לא, לא מגיע אלי מכתב או ידיעה כלשהי. משפט קצר היה עוזר, אפילו לזה הייתי מסכימה. לו היינו נפגשות, היית רואה כמה השתניתי, אבל לא הרבה למדתי. אני חושבת שכמעט לא התקדמתי בשנים האלו. אני הייבת להתעניין איך לכתוב לך. אולי רינה תצליח דרך חברה שלה, או מאיר דרך אחותו בנגבה, אני הייבת לדעת עליכם יותר. אכתוב להתאחדות עולי הונגריה וגם לכפר מכבי ולכל מי שרק שייך לעניין... או... אני כל כך עייפה. אני הולכת לישון.

9.3.1946

סוף, סוף החלטתי. יש לי המון לכתוב, אבל משהו עוצר בעדי. קשה לכתוב הכול בגלוי. יש המון שינויים בחיי ולא כתבתי הרבה זמן. מאז הגיעו ידיעות מהבית קיבלתי מכתב באמצעות הדודה שלי טילדה-נני. כל כך בכיתי, שיום שלם לא הייתי מסוגלת לדבר עם אף אחד. בקיבוץ חשבו שקרה לי משהו, אפילו לא הייתי מסוגלת להוציא מילה מהפה ולהסביר מה עובר עלי.

והנה, כמה משונה, הרי אבא איננו עוד, ואני מקבלת את זה, ואפילו עולה בי מחשבה שאמא לבד תוכל להסתדר ביתר קלות בקיבוץ. איך יכולה מחשבה כזאת לעלות במוחי? זה נורא. אבא הטוב שלי, מסכן. הוא כל כך אהב אותי, את כל חיי נתן בשבילנו ועכשיו הוא איננו.

אף אחד לא יודע מה עלה בגורלו, מתי ואיפה. בטח המחשבות האחרונות שלו היו שלפחות אני נמצאת במקום בטוח. אני כותבת עליו, ואני אפילו לא מספיק מתרגשת. מה קרה לי? אולי אינני אדם מספיק רציני. אני מרגישה לא בסדר עם עצמי.

11.3.1946

ישבתי לכתוב מהמקום שהפסקתי. בינתיים קרו לי כל כך הרבה דברים, שאני לא יודעת במה להתחיל. פתאום התחיל איתי מישהו ואז הופיע עוד אחד. הלכנו כמה פעמים לטייל, אבל אני מרגישה שאני לא מעוניינת בו. אפילו בקולנוע, כשהוא שם עלי יד, אני ממש נרתעתי ממנו. ואז פגשתי בו, בחברי הראשון, כשבא הנה לביקור, ותיכף הרגשתי משהו שונה לגמרי. אני מתרגשת אפילו כשאני כותבת עכשיו. לא רציתי לכתוב, אבל הוא כתב לי והבטיח שיבוא לקיבוץ לפסח, ליומיים. האם ככה זה קורה תמיד? אני לא מפסיקה לחשוב עליו. רק שהוא כל כך רחוק ולא נוכל להיפגש הרבה.

1.4.1946

אמאלה שלי. מה הם רוצים ממני? אני עובדת כל כך קשה, ואז בא "ההוא" וצועק עלי שעוד לא עשינו מספיק. ואף אחד לא בא לעזור. מה קורה כאן, איזה אנשים אכזריים! עוד כמה ימים הוא מגיע, ואני צריכה לאסוף לי כמה ימי חופשה. אני מתרגשת וגם פוחדת. אולי אני לא מספיק טובה וחכמה בשבילו? אני לא יודעת ממה אני פוחדת, אבל אני מחכה בקוצר רוח שיגיע כבר היום. אין לי חשק להמשיך לכתוב. אני רוצה רק לישון ולישון לילה טוב.

30.11.1946

לא יודעת מה קורה איתי, הייתי שונה לגמרי. כל כך אהבתי אותו ומה עכשיו? זה לא יתכן. זה כאילו אני לא מרגישה כלום. אני רוצה להתגבר ולהמשיך, כי זה כל כך חבל. אסור להזניח את זה. אבל איך נוכל להחליט שאחד יעבור לקיבוץ של השני, כשאנחנו לא מספיק בטוחים בעצמנו?
אז מה לעשות? אני אומללה אני לא בטוחה כבר בשום דבר.

13.1.1947

הייתי יכולה לטייל עם מישהו, ובאמת למה לא? אבל אני לא אעשה זאת, כי אני אהבת מישהו אחר ואני לא רוצה לקלקל בשום דבר את היחסים שלנו. הוא כל כך רחוק ואנחנו מתראים ונפגשים לעתים רחוקות, אבל ההרגשה קיימת והלב פועם. הכול די מבולבל בעצם. אינני יודעת לאן זה מוביל אותי.
שאלתי את רינה מה קורה, למה היא לא מתקשרת עם אף אחד. הרי אפשר תמיד להתחשב מאוחר יותר. ישראל בחור נהדר, אבל אני לא יכולה ללכת איתו, למרות שאולי סגיתי ברגשותי.

שבת 16.5.1947

איום ונורא. אני חייבת לעשות משהו. להחליט כן או לא, אבל לא כל הזמן להגיד רק לא. רע לי במצב הזה. אני מרגישה ממש חולה, כי קשתה עלי ההחלטה. איך אני מסוגלת להתנהג כך? לעזוב בלי סיבה אמיתית? אם הוא היה כאן זה לא היה קורה, אבל הוא לא כאן וגם לא יכול לבוא. אוי, איזה בלבול. אני משוגעת לגמרי, הכול מתהפך בי. מזל שיש לי את רינה, אני יכולה לדבר איתה. כל כך חבל שאין לי אף אחד. קשה לי להחליט מה לעשות, אבל זה חלק ממני אפילו אם זה לא הוגן. אני אלך איתו ואחליט מאוחר יותר. ולא איכפת לי מה חושבים עלי. אני צריכה בעצמי לחשוב איך ומה. זה כל כך לא ברור ומבלבל. מה יהיה? איך יהיה? מה אני? מי אני? היכן אני? מתי סוף-סוף אדע מה לעשות? האם לעבור לקיבוץ אילון?

14.6.1947

אני די מבולבלת ולא מסוגלת להחליט. יש ימים שאיני יודעת מה יעלה בראשי. הוא מאוד אוהב אותי זה בטוח, וגם מאוד נעים לי להיות איתו. הוא טוב אלי ומתחשב. ואני שואלת את עצמי האם זה מספיק? אסור לי להתלבט כל כך הרבה. זה עלול רק לקלקל.

29.7.1948

אין לי סיבה לכתוב ואיני יודעת מה. אולי בגלל זה שאני חסרת חיים.

5 באוגוסט 1948

קשה לי מאוד. הכול מעיק עלי. הכול מעורפל ההתנהגות שלו מרגיזה אותי. הכול נראה לא טוב.

6 באוגוסט 1950

הנה לילה עכשיו, ואני שוב פונה ליומני, כי קשה לי מאוד. ואתה מה כבר תוכל לעזור לי?

אני אחרי לידה. ניריק שלנו מה הוא אשם? כל כך קטנצ'יק, לא מבין עדיין כלום. מספיקה המחשבה שכבר אנו מדברים בנושא הזה, הרי עוד לפני זמן רב לא הייתי מעיזה אפילו לרגע לחשוב על כך. אצל אחרים אף פעם לא הבנתי מה זה וגם עכשיו אני לא מבינה, כי איני יודעת בעצם, מה, ולמה אני כותבת על כך. ניריק שלי, איזה אמא משוגעת יש לך. אין לה ממה לעשות צרות אז היא ממציאה אותן.

אסור לי להמשיך ככה, כי זה עלול להזיק גם לניר וגם לי. צריך להיות אדישים יותר, אבל גם זה לא פתרון. אני כמעט בטוחה שעם הזמן זה יסתדר, אבל עכשיו מרגיז אותי הכול ואני זקוקה להרבה אהבה. הרי על זה עומד הכול ובזה תלוי הכול. אני עייפה.

25 ביוני 1954

אחרי הלידה של ערן.

הוצאתי את היומן ככה סתם, בלא שום סיבה מיוחדת. רציתי לראות תאריך מסוים. הכול נראה כל כך מצחיק וילדותי. כמה שהיינו ילדים, אפילו אחרי שנר נולד, הרי היינו ביחד כמעט ארבע שנים עד לידתו, והיינו כל כך בטוחים ומבולבלים וילדותיים. עכשיו הכול קל יותר. שנינו השתנינו מאוד. ניריק כה חמוד, ואני חששתי שיהיה אומלל, והנה הוא ילד מאושר ומטופל. יש לי הרגשה שאנו יודעים כיצד לגדל אותו. זהו, אין לי מה לכתוב עד שאפגוש במחברת זו פעם נוספת. אולי בעוד מספר שנים... מי יודע?

רגע שלא אשכח (מכתב מהדודה)

אחרי שלוש שנים של אי-ודאות וחוסר ידיעה מוחלט על משפחתי הגיע יום אחד מכתב מדודתי, שהייתה קצינה בצבא האדום. המכתב כנראה הסתובב בדרך לא דרך במשך חודשים ולבסוף הגיע לידי מפראג.

כולי רועדת פתחתי את המעטפה. את השורה הראשונה הצלחתי לקרוא, ובה היא בישרה לי כי אמי ואחותי שרדו את השואה. את יתר השורות לא יכולתי לקרוא, כי הדמעות ערפלו את ראייתי והסתירו מעיני את הכתוב. באותו רגע הדיבור ניטל ממני, הדמעות שטפו את פניי. זמן רב לא יכולתי להירגע ולא הצלחתי לשתף את חברי ברגעי האושר והשמחה שלי. כל שנות התבגרותי, כשהייתי לבד בארץ, דמיינתי וחלמתי על הורי ועל היום בו ניפגש. בכיתי מגעגועים להורי ואחותי ויומני (שהיה בעצם משפחתי) התמלא בדמעותיי. לאחר שנרגעתי המשכתי לקרוא, ומהמכתב נודע לי שאחותי הייתה במחנה כפייה. אמי הצליחה לעבור את שנות המלחמה בבודפשט עם תעודות אריות שהמחתרת של "השומר הצעיר" סידרו לה. אבי וכל בני המשפחה האחרים: סבים, סבתות, דודים ובני דודים, כולם עד אחד נספו ולא חזרו.

כעבור שנתיים נוספות, בשנת 1948, הגיעו שתיהן ארצה, בנפרד. תמו המש שנים של ניתוק שלי ממשפחתי.

המכתב שקיבלתי מהדודה נכתב בסלובקית. הוא נכתב בשם אמה, שסיפרה שהיא נמצאת בבודפשט. היא הוסיפה כי הם קיבלו את מכתביי וגם ענו לי (לצערי, לא קיבלתי אז את תשובתן). כאמור, היא כתבה על כך שרק היא ואחותי ניצלו מהתופת ושאר בני משפחתי, צעירים ומבוגרים, לא שרדו. על אבא כתבו שכנראה נספה בדרך לאושוויץ.

פגישה עם אמא אחרי המלחמה

אחרי חמש שנות ניתוק בינינו בגלל המלחמה, אימא שלי הגיעה ארצה. בתשעה באב האוניה שלה עגנה בנמל חיפה.

לא שיערתי שכל כך מהר מהר יפזרו את העולים. הגעתי לקבל את פניה והיא איננה וגם אין את מי לשאול.

כמעט התעלפתי באמצע הרחוב. אז מישהו אמר שפיזרו את העולים במהירות לבתי עולים. כסף לא היה לי, אבל ידעתי שהיו אז שלושה בתי עולים.

התחלתי בבת גלים והיא לא הייתה ברשימה. משם נסעתי בטרמפים לבנימינה וגם שם היא לא הופיעה ברשימה. היה עוד בית עולים אחד בפרדס חנה. סוף-סוף היא ברשימה. אך כשבאתי לשם היא לא הייתה. הייתי כולי מיואשת. ואז ניגשה אלי אישה ואמרה, שבמקרה, אמא שמעה שהקיבוצים יגור ושער העמקים קרובים אחד לשני, אז היא נסעה עם אישה מיגור וכך היא הגיעה לקיבוץ עוד לפני, והשמחה כמובן הייתה גדולה.

מסע בנגב

בינואר 1946 הגיע עזרא לשער העמקים ושלושה חודשים לאחר מכן גוייס לפלמ"ח יחד איתנו, נוער ג'.

הוא גוייס לפלמ"ח ללא שפה וללא משפחה וגם בלי לשאול שאלות. מי בכלל שאל אז משהו! הרי כולם רק רצו לשכוח, כאילו התביישו שנותרו בחיים. רק הלב בכה כשאף אחד לא ראה.

בפלמ"ח שירת בפלוגה א' של הגדוד הראשון. היה לוחם מהשורה, עבד בסליק, השתתף בהורדת מעפילים בחוף עין-שרה, לחם בכיבוש ובהחזקת מבצר יחיעם.

ממש באותה שנה, גם אני וחברי מחברת הנוער בשער העמקים החלטנו בסיום הלימודים להתגייס כקבוצה לפלמ"ח.

"התאמנו ועברנו מכשולים לא קלים", תיארתי בזיכרונותי. במבט לאחור, שיא הקושי של כולנו היה במסע הגדול (עשרה ימים) לנגב: "הייתה לי אבן מיוחדת שבלעדיה לא יכולתי לשרוד את קשיי המסע הגדול בפלמ"ח. לפני המסע ארזנו תרמיל גדול, תרמיל צד, נעלי הליכה עם חותלות (שמחזיקות את הגרביים), כובע, כאפיה וכל מה שנדרש למסע. בהגיע הזמן עלינו על המשאית, ושם כמובן לא היו ספסלים ומקומות לשבת. כל אחד חיפש משהו להיאחז בו בזמן הנסיעה. מצב הרוח היה מרומם. עברנו בירושלים לקבל הנחיות והמשכנו לנקודת היציאה למסע, בבית הערבה. בבית הערבה פגשנו עוד קבוצות ולאחר זמן קצר והתארגנות מהירה יצאנו לדרך עמוסים בציד לחמישה ימים, כשבסדום הובטח לנו השלמה לציד: שמיכות, בגדים ושתי מימיות.

התמזל מזלי ומהתחלה היה לי עזר כנגד... הוא סחב על גבו גם חלק מהציוד שלי והלך אחרי. זה היה מאוד משמעותי, כי כבר בתחילת המסע הסתבר לנו, כי לקושי הזה אף אחד לא הכין אותנו. במשך עשרה ימים הלכנו הליכה מאומצת, הליכה שאין לה סוף עם משמעת מים חזקה (בכל חנייה הרשו לגימה אחת או שתיים, לפי פקודה), משא כבד על הגב והפה יבש, יבש. ואז נמצא פתרון מפתיע. אני לא זוכרת של מי היה הרעיון המבריק הזה, למצוא אבן קטנה וחלקה ולהחזיק אותה בפה, כמו סוכריה, זה יצר רוק והקל על היובש בפה. הרי לא היו לנו מסטיקים או סוכריות באותה תקופה. אימצנו את הרעיון בהתלהבות ואבוי אם האבן נפלה. הרי לא עצרו את הטור כדי לחפש אחרת במקומה. חייבים היו להמשיך לצעוד אחד אחרי השני, גם אם הרגשת צמא והלשון כבר הייתה בחוץ. קרה לא פעם שאיבדתי את האבן, ואז חיכיתי כל הזמן להגיע לחנייה הבאה. כשעצרנו מותשים, אני הלכתי לחפש אבן אחרת במקום זו שאבדה ורק אז נרגעתי, נשכבתי ופשטתי את איברי העייפים למספר הדקות שעוד נותרו להפסקה. עברנו ואדיות ומקומות נפלאים, אך מי ראה בכלל. בקושי ראינו את זה שהלך לפנינו.

טיפסנו למצדה עם חבלים ומסמרים. שתינו מי גמלים רתוחים (כי לא מצאנו נביעות של מים לרגלי המצדה). המשכנו למכתש הקטן, עם יבלות, פה יבש והרבה כוח רצון. במכתש הגדול, הסייר גנדי הודיע על בדווים חשודים והורה לכולם להתפזר על צלע ההר. הבנים הרכיבו את הסטנים ואחרי כמה יריות באוויר, הבדואים ברחו ואנחנו המשכנו ליעד הבא.

חופשה מהפלמ"ח (1947)

תחילתה של ידודות מופלאה

הוא שמע את הפקודות וגם את הסיסמה, אך לא בדיוק הבין אותה, וגם חזר כדי לקחת ולסדר לעצמו את החותלות. היא ישנה שנת ישרים ולא שמעה דבר. כשכבר כולם נעלמו למלא את המשימה היא התעוררה בבהלה ויצאה בריצה לחפש את חברה, וכך נפגשו שניהם בלילה ההוא. הוא לא הבין והיא לא שמעה. כשכבר היו מגויסים הוא שם עין על נערה אחת עם צמה, אך לא העז לגשת רק שאל עליה. ואז הגיעה ה"שבת השחורה", ה-29.6.1946, ותפסה את כולם לא מוכנים. הוחלט במפקדה שעלינו להתאמן ולהיות מוכנים לבאות. אם הבריטים יגיעו לקיבוץ, עלינו לצאת מהמשק למקומות מסוימים, לכיוון צפון, מזרח או מערב, תלוי מאין הם יבואו. והם הגיעו! היה צריך להודיע ליישובי הסביבה על הסכנה הקרובה. לתרחיש הזה התאמנו ימים ושבועות. לילה אחד העירו אותנו המדריכים-המפקדים בקריאה "קומו מהר, האנגלים כבר כאן!"

כך הם נפגשו אחד עם השנייה, אבודים ומבולבלים (כי הוא לא הבין והיא לא שמעה), וכשכולם התאספו לסיכום התרגיל היה צחוק גדול על הזוג המוזר, שלא הגיע ליעד. כך התחיל הרומן בני לבין עזרא, וכפי שאתם רואים הוא נמשך מאותו היום ועד עצם היום הזה, שישים וחמש שנים ביחד.

75 לפלמ"ח

ב-25 באוגוסט 2015 התקיים כנס 75 שנה להיווסדו של הפלמ"ח. באותו היום חל גם יום ההולדת לאורי נכדתי, בת עשרים ואחת. אז נסענו יותר מוקדם וכגשנו את אורי עידו ואת תום במסעדה, ושם בילינו עד לתחילת הכנס. היכל התרבות היה מלא. הרבה שיבה וקרחות, אבל גם צעירים, דור שני ושלישי ואפילו רביעי. המעמד היה מרגש מתחילתו ועד סופו. במה יפהפייה, תזמורת וזמרים המנגנים ושרים שירי פלמ"ח. המנחה היה נכדו של יצחק שדה (הזקן האגדי). היו נאומים קצרים ולעניין של הנשיא, הרמטכ"ל, ראש העיר חולדאי וכמובן ישעיהו (שייקה) גביש. שירים וריקודים שולבו בתוכנית ועל המסך הופיעו מבצעים ואנשים מיוחדים שהקימו את התשתיות הצבאיות. ילדה שרה וברכה את שייקה בן התשעים, שידו בכול, כולל מוזיאון הפלמ"ח. לזכר השירים הרוסיים שהיו פעם בפינו, הוזמנה להקה רוסית עם זמר ורקדן נפלאים. בר-אבא גם הופיע כמו שרק הוא יודע. לבסוף היה "חידון": כמה אנשי רוח, משוררים, סופרים, פרופסורים, מקבלי פרסי ישראל ורמטכ"לים יצאו מאנשי הפלמ"ח. (בין השקופיות שהוקרנו הופיעה לרגע גם תמונה שלי ושל עזרא כשהיינו בפלמ"ח.) הערב המרגש והסתיים עם שירי הפלמ"ח ו"התקווה". כל חשותיי נתבדו ומשפחתי נהנתה והתרגשה יחד איתי.

"אני והסבתא ישבנו בצוותא..." עם סבא והבנים ליד בית הפלמ"ח (2005)

קראו לו "וובל" - בית פצפון

בתאריך 15.3.1948 עזרא ואני השתחררנו מהפלמ"ח וחזרנו לשער העמקים. נכנסנו לתור של "הדירות" עם עוד משפחות צעירות. זכינו בהגרלה ונכנסנו לחדר משפחה. זו כמובן הייתה שמחה גדולה. על אותו בית קטן כתבתי בזכרונותי: בראשי בית קסום אחר, גודלו אולי ארבעה מטר על ארבעה מטר, לא יותר, כשכל פריט בו היה יקר לנו. חיכינו לו כמו לאוצר. היו בו כסאות מפח, מצופים בבד, מפת שולחן, שרקמתי לבד, בפינה ה"ג'ארה" הנצחית, מרווה את צימאוננו תמיד. גם מזגן ראשון אישי היקר סידר, מיוטה וטפטפות, מה צריך יותר? ובחוש שתלנו גינה, קסם לכל מי שראה. זה הבית הקסום שלי, שהיינו מאושרים בו אחד עם השני. זכינו בו בהגרלה בין הזוגות והרגשנו שהגענו לפסגות... היה לנו קסם של צריפון קראו לו "וובל" - בית פצפון.

יהודית ועזרא, ברקע "וובל"

הכתובה

הרב היה מוגיע לשער העמקים לעיתים רחוקות ומחתן כמה זוגות ביחד. עזרא היה נהג ותמיד כשהרב הגיע, הוא לא היה בבית. ניסו לשכנע אותו לעמוד עם מישהו אחר ובכתובה יהיה כתוב עזרא, אבל אני לא הסכמתי. אחרי שנתיים, כשכבר הייתי בהריון, הרב הגיע. היה יום גשום ופתאום הייתה הפסקת השמל. הרב רצה לחכות, אבל אני לא הסכמתי. אמרתי לו: "תזדרז כי אני תורנית בחדר האוכל ועלי להיות שם עוד מעט". אז חתמנו מהר על הכתובה ורצתי לעבודה. למרות החתימה על הכתובה, בשבילנו יום הנישואין היה היום, שנכנסנו לחדר משפחה, זאת אומרת 15 במרץ 1948, וכל שנה חגגנו עם עוד שני זוגות. היינו יוצאים ליום טיול או יום כיף.

הכתובה של
יהודית ועזרא

תמונה אחת שווה אלף מילים (המשפחה מתרחבת)

המשפחה (2011)

פנים / נורית זרחי

את הפנים שיש לי
קבלתי מאמא שלי.
גם היא את פניה קבלה
מאמא שלה.
סבתי לי מסרה את פניה דרכה.
איזו דרך ארכה!

כך היא שולחת אותם לנכדים,
כל פעם הם מופיעים חדשים ושונים:
עינים כחולות הופכות ירקות,
מתקרבות אל האף או מתרחקות,
אבל תמיד, במשפחה שלנו, הבנים
הלאה, הלאה, כנהר
נושאים את הפנים.

משפחה, ילדים ונכדים

ניר, בנו הראשון נולד ב-1950, כשאני בת עשרים ועזרא בן עשרים ושתיים. היינו די ילדים בעצמנו וניריק היה ילד נוח וחמוד. כך למרות הקשיים, הוא נתן אור גדול בביתנו. היתה גם סבתא, אימא שלי, שעזרה הרבה. עזרא עבד על משאית עד מאוחר ואני – בגן ירק. גם כשהגעתי אחר הצהריים אחרי השעה ארבע, אמא שלי לקחה אותי מבית הילדים והייתה באה לקראתי.

אחרי ארבע שנים נולד ערן הבן השני. עברנו מצריף לחדר בבניין עם שירותים משותפים עם השכנים. אך זה היה כבר ארמון בשבילנו. ערן היה ערני, ילד חמוד שהתפתח יפה, אך למזלו הרע, בגיל ארבע וחצי, אחרי שכבר גל נולד והיה בן פחות משנה, קרתה לו תאונה. שלוש מאצבעות יד ימינו נקטעו והוא נשאר עם זרת ואגודל בלבד, אך הוא המשיך לעשות הכול בידו הימנית בזריזות רבה.

אני מקבלת את המצב כמות שהוא, ולא מנסה לשאול שאלות את כל העולם. הצלחנו להירגע ולהמשיך בחיינו והוא בחיים שלו, למרות נכותו.

התאונה של בנו ערן

בזמנו הלכו לראות עם הילדים איך נופלים הזרעים מהדרייל. בקבוצה של בני, היו שישה ילדים. בני הקטן, שהיה בסך הכול ילד בן ארבע, עמד בקצה. כשהטרקטור זז, ידו נתכסה בשרשראות ונפגעה קשה.

הוא עבר שלושה ניתוחים בהפרשים של הודש, כי רצו להציל כל פעם אצבע.

בכיתי בלילות, כשלא נתנו לי להיות לידו. הסתכלתי באוטובוס על כל הילדים שכל אצבעותיהם בידם ודווקא על הבן שלי, לא הצלחנו לשמור.

הוא היה ילד מלא מרץ ועליו. אך בבתי החולים של פעם הכול הלך באיזמים. "אם לא תאכל תקבל זריקה", ועוד כהנה וכהנה.

כך קרה שהילד נפגע כמה פעמים ובעיקר נפשית.

כל השנים האשמונו את עצמנו במצבו. אולי לא עשינו מספיק, אולי עשינו שגיאות, אולי לא ידענו איך להתנהג.

זה רבץ לנו בתוך הנשמה עד גיל מאוד מבוגר. ואז ישבנו עם מישהי מאוד מיוחדת, שהצליחה לשחרר אותנו מהעול הכבד של האשמה. ומאז חיינו השתנו. אנו רואים את כל האירוע בצורה שונה.

גל נולד ב-1957. שני האחים וכל המשפחה קיבלנו אותו באהבה, פינקנו אותו. כבר היינו הורים מנוסים. הוא היה שמנמן, מתוק, וההתפתחות שלו היתה מצוינת, למרות הביקורת הקשה שלו היום על החינוך המשותף בזמנו. הבן הרביעי, רם, נולד ב-1961. חיכינו מאוד לבת, אך הבן כמובן התקבל באהבה. הוא גדל במשפחה אוהבת, וכך הוא מחזיר לנו אהבה עד היום הזה.

עם ניר בן השלוש

עם ניר וערן

עם ניר, ערן וגל

ניר ועדנה (1954)

גל, רם ולייקה הכלבה

יהודית, עזרא וארבעת הבנים

המשפחה שלנו

ניר התחתן ב-1976 עם עידית בת אפיקים. הם היו בשליחות באנגליה ובחוף השנהב, כשנר כיהן בתפקיד איש ביטחון. אז נולדה נכדתנו הראשונה, איילי. בשנת 1979 הם חזרו לארץ. כל המשפחה התרגשה עם הולדת איילי נכדתנו. אחרי שנתיים הגיעה גם עפרי (1981). בילינו הרבה עם שתי הבנות. יצאנו לטיולי שבת ונהנינו מאוד. הן גדלו לתפארת כל אחת ואחת. שתיהן למדו פסיכולוגיה. אחרי הפסקה גדולה של כעשר שנים נולד תום (1991), ילד ערני וחכם. תיכף אחריו נולדה בת הזקונים אורי החמודה (1994). תום היה בשנת שירות במחנות העולים וגם אחרי הצבא הוא נשאר בקומונה עירונית. אורי עדיין בצבא, אחרי שעשתה שנת שירות משמעותית.

עפרי התחתנה עם אלי, שהוא מורה ומדריך טיולים, ולהם נולדו שניים: הדר שהוא משגע את כולנו בחוכמותיו, ולא מזמן נולדה ערבה, והיא גדלה וחמודה. שניהם נינים שלי ושל עזרא ונכדים של ניר ועידית וזוהי רק ההתחלה.

גל התחתן בשנת 1990 עם גליה, בת הקיבוץ שלנו, נכדה של מייסדי המקום. הם חמולה גדולה מאוד בתוך הקיבוץ. שחר נולדה ראשונה, חמודה ומתוקה. שחר התחתנה עם זיו. שניהם למדו צילום והם גם עובדים בזה היום. גיא נולד אחרי שנתיים, תינוק מלא חיות ומרץ, והיום הוא גבר לעניין עם חברתו החמודה עדי. אחרונה, אחרונה חביבה, נולדה סיון המתוקה, עדיין בצבא אחרי שנת שירות משמעותית. ערן כיום הוא אמן בעץ וברזל ועושה עבודות מדהימות. רם הוא פסיכולוג וחי עם ענת, שהיא מקיבוץ בחן, ואנחנו אוהבים אותם מאוד.

רם וענת

ניר ועידית

גל וגליה

ערן על רקע תערוכתו

אני אוהבת מאוד מאוד את נכדיי וניניי, כל אחד ויחודו ותכונותיו המיוחדות, כל אחד מיוחד בפני עצמו, וכמובן אוהבת את משפחתי כולה אהבה גדולה.

לנכדיי - 50 שנה לעלייה הוקרא בפגישה משפחתית (1993)

עבדנו קשה,
סבא בנהגות, ואני בירקנות.
לא פעם חזר בלילות, בשעות מאוחרות.
ורק אז אחרי חמש שנים
באו נעמי ואמא והמשפחה התאחדה.
כעבור שנים הגיע גם סבא (אבא של עזרא)
לבסוף גם דודה מרים ופאול.
היינו קשורים מאוד, אהבנו וגם קצת רבנו,
כל רגע פנוי הוקדש אך ורק לבילוי,
והנה אנחנו כאן,
סבא עזרא, סבתא יהודית.

עברו 50 שנה
מאז שסבתא שלכם עלתה.
יצאנו מהגיהנום הנאצי
והקמנו משפחה.
היינו ילדים, גם סבא וגם אני
הדחקנו זיכרונות, רגשות,
כי הכאב היה טרי
ללא הורים, בלי משפחה
רק קבוצת ילדים הייתה לנו לנחמה.
התבגרנו, התגייסנו לפלמ"ח,
חזרנו לקיבוץ, להיות בו חברים.

עם שבעת הנכדים שלנו, בבת-מצווה של אורי, 2006

בחתונה של שחר וזיו

בחתונה של עפרי ואלי

יהודית עם הנין הדר

הדר וערכה, הנינים

ברטיסלבה

בית ילדותי בברטיסלבה נשאר בדמיוני, בלבי ובנשמתי במשך שנים. כשהייתי בת שישים, יצאנו אחותי ואני לטיול שורשים.

הפגישה עם השכן

באחד הביקורים נכונה לנו הפתעה. הגענו לעיר הולדתי אני, אחותי וחברה. רצינו לשוב לכל המקומות הזכורים לנו לטובה. כך החלטנו יום אחד שנלך מבית הספר עד הבית (שכבר נהרס), וגם רצינו לראות איך הכושר שלנו. הגענו למקום בו עמד ביתנו ללא נשימה. עייפות עצרנו, נשענו על גדר השכנים לשעבר והסתכלנו על הנוף. הכול נראה שונה. הרחוב נראה קטן ומכווץ. במקום ביתנו שזכרנו, הוקמה מפלצת חדשה. כל מה שהיה בדמיוני נמחק ברגע. אך את חום הבית ואת זכרונותיי לא ניתן למחוק. עברה שם אישה ושאלה אותנו, האם היא יכולה לעזור לנו. אמרנו לה שנולדנו כאן וזה היה הבית של השכנים שהכרנו ושיחקנו עם הילדים שלהם. מי הם? היא שאלה, ואנו ענינו: משפחת גורץ. "מה?! היא נזעקה, "זו משפחת בעלי והוא במקרה בבית. שלא תעזו לזוז מכאן". "איוון, איוון", היא צעקה לו. הוא יצא וכששמע את דבריה, רץ אלינו, כשהוא פורץ בבכי מר. הרי נעלמנו לו פתאום כשהיה בן תשע ואני בת שתים-עשרה. היה בטוח שנספינו בשואה. הוא לקח אותנו והראה לנו את כל השטח שהיה שלנו, עם עצי הדובדבנים שאבא שלנו נטע, ואירח אותנו עם כל הלב. זכרתי את היום הזה במיוחד, בגלל קבלת הפנים הבלתי רגילה של איוון, שכני, אשתו ומשפחתו. וגם בגלל שזכרתי בכל המשחקים שהיינו משחקים ביחד בילדותנו. הנדנדה, שעפנו איתה למרחקים, שולחן הפינג-פונג הירוק והטבעות שהשתלשלו בין שני עצי מייפל ענקיים. גל של חום והתרגשות שטף אותי כשראיתי את העצים, עיני התמלאו דמעות וכל מילה נוספת נתקעה לי בגרון.

(איוון, שכני בברטיסלבה, הצליח לסדר לנו החזר על השטח, והקשר איתו ממשיך עד היום.)

ביום צבעוני מיוחד (כתיבה יצירתית בדורות)

ביום ההוא הצבעוני במיוחד, היא סיפרה על הפגישה המרגשת עם השכן, שבעצם היא והוא היו ילדים צעירים, כשהיא ואחותה הוברחו מעבר לגבול. אך ביום הזה היא התרגשה במיוחד, כשהסתיו השתגע, עם ריחות הגשם ושפע צבעי העלים והעצים. גם בנה ונכדתה היו איתה והם נאלמו דום, מהמראה המטורף.

אחרי שנים, בנינו שהיו בטיל שרשים התארוו אצלם...

אני מנסה לתאר טיול שרשים משותף שלנו יחד עם בנינו. הרי מאז נעוריהם לא היינו אני ועזרא עם הבנים לבד. בעבר היינו יוצאים לטיולים ופיקניקים. לפעמים לכמה ימים. ישנים בחוץ או באוהל ונהנים מכל רגע. זכורה לי החופשה האחרונה לפני יום כיפור הטרואומתי. בננו הבכור היה בחופשה. טיילנו בכל הסביבה, רחצנו בכנרת, הכנו את ארוחותינו בטבע, זה היה כף.

טיול שורשים ביחד

כעת אני מדמינת את נסיעתנו המשותפת. הטיסה לווינה עוברת בשלום, משם לברטיסלבה, עיר הולדתי. משפחתו של איוון, בן השכנים, מקבלת את פנינו במאור פנים. אנחנו מסיירים בכל המקומות המוכרים לי. הלב מחסיר פעימה. לראות את ההתרגשות של הבנים, נותן לי מימד נוסף לכל המסע. הביקור קצר, יש להספיק הרבה. ממשיכים לכיוון אושוויץ, בירקנאו, המראות בדרך עוצרי נשימה. הלב דופק לקראת הבאות. הבנים, וגם אני, חוששים מהפגישה של אבא עם העבר. אנחנו על המסילה ליד הקרון האחרון שהגיע מהונגריה. לכולם קשה, בלתי מובן, אך לאבא פי כמה. הבנים מבקשים מאחד הצועדים דגל ישראל ומצטלמים איתו. אני תוהה, האם זה טוב שאנחנו מעבירים את כל רגשותינו מהעבר לילדינו, נכדינו? אולי אנו מעמיסים עליהם נטל כבד מדי? מכאן חוזרים בדרך נהדרת שעוברת דרך יערות והרים. הכול פורח וירוק. כולנו שותקים. הכיוון – לעיר קלוז שבטרנסילבניה, שם נולד עזרא, ואחותו חיה שם עד עלייתה ארצה. עיר מעניינת ויפה. משם נוסעים לעירה שאבא גדל עד לגירוש. ראינו את הבית, היינו בבית הכנסת שאין בו היום מתפללים. הבנים מתרגשים מכל פינה ומכל סיפור.

מכאן הדרך ארוכה עד בודפשט, ששם הייתי פליטה מעל שנה. העיר מרגשת מכל הבחינות. עיר יפיפיה. אנו מבקרים גם בתחנת הרכבת, ממנה עליתי, ושהיא בפני עצמה מיוחדת. הגשרים הנפלאים על הדנובה, כל אחד עם סגנון ופיסול שונה. גם כאן יש לנו מכרים טובים שמארחים אותנו למופת. ואז חוזרים לברטיסלבה, להחזיר את המכונית השכורה. נפרדים מהמשפחה של שכני הנאמן וחוזרים ברחפת מעל הדנובה לווינה ומשם בטיסה הביתה. טיול שורשים נפלא, רק חבל שאנחנו אישית לא חוונו אותו. (לא יצאנו איתם, כי עזרא כבר היה חולה ולא רציתי להשאיר אותו לבד בבית.)

הבנים עם דגל ישראל בטיול שורשים

הבנים עם איוון שכנו

הבנים בביתו של איוון שכנו

טיול לסלובקיה עם עפרי

בשנת 2013 יצאנו לטיול לסלובקיה עם "דורות". לקחתי את נכדתי עפרי וזה היה נהדר. התרגשתי מאוד, הרי אני ילידת ברטיסלאבה שבסלובקיה, אך אינני מכירה בכלל את הארץ הזאת. כבר בנמל התעופה היא היתה לעזרי, וכך כל הדרך. היה לנו נהדר ביחד. היא השתלבה נפלא עם הקבוצה ולשתינו היתה חוויה חד פעמית מכל הבחינות. אחרי הנחיתה בווינה, נסענו באוטובוס לברטיסלאבה וכבר בארוחת הערב הופיע שכני (איוון) ומאוד התרגשנו.

למחרת ראינו רק את המבצר וצפינו על העיר ומיד המשכנו בטיול בכיוון צפון-מזרח. הנוף היה נפלא, הכול ירוק משגע, ואנו נהנינו מכל רגע. עברנו עיירות, מצודות, כפרים מיוחדים בהם רואים ציורי רקמה ופולקלור, אגמים ועוד. כל יום חוויות חדשות ומרגשות. לא יצאתי בריאה. רגליי כאבו והתנפחו, אך עפרי שלי היתה לעזרי בכל צעד ושעל. היינו בבנסקה-ביסטריצה, במקום שחביבה פעלה עם עוד צנחנים מהארץ (שנתפסו והוצאו להורג). קיימנו שם ליד האנדרטה טקס מרגש.

עלינו להרי הטטרה ברכבל. צריך היה לקפוץ באמצע הנסיעה, גם כאן עפרי היתה לי לעזרה. בתצפית, היינו בלי נשימה מהגובה וגם מהיופי שהתגלה לעינינו.

בחזרה לברטיסלאבה. עופרי ואני נסענו עם איוון שכני לביתו ושם הוא הראה לעפרי את המקום בו נולדתי וחייתי עם אחותי נעמי והוריי עד גיל שתים-עשרה, עד שנאלצנו לברוח. איוון ליווה אותנו עד לנסיעה חזרה לווינה.

וינה היא עיר מדהימה ובה הרחנו כבר את סוף הטיול. עופריקי היתה בהריון, אך רק אני ידעתי. עברה את כל המבחנים וכולם התאהבו בה. רק חבל שנגמר כל כך מהר.

עם עפרי בטיול לסלובקיה

התמונה הצוחקת

ליד מיטתי תלויה תמונה של אימי עם בני הצעיר. היא כל כך חיה, צוחקת ומאושרת. הבן צריך להיות בן שנתיים, לא יותר, מחזיק אותה בצוואר ומתמוגג מצחוק. אני הושבת לי מה יכול היה להצחיק אותם כל כך? אולי דיגדג אותה, אולי אמר משהו...

זאת תמונה מלפני למעלה מחמישים שנה. אימי הייתה בת שישים בערך, מלאת היים ומרץ. עבדה בכמה מקומות בקיבוץ, לשביעות רצון כולם. חיה איתנו כעשרים שנה. עזרה לי הרבה בגידול הילדים. תמיד הייתה שם כשהייתה רצויה, והלכה, כשהרגישה שאנו כבר מסתדרים.

השתדלתי ללמוד ממנה כמה דברים, ביניהם את הרצון והמוכנות לעזור תמיד בכל מצב, לילדיי, נכדיה, ואיך להשתדל לא להיות לטורח. אני מאוד מקווה שהצלחתי בכך.

אני תוהה איך ראינו את הורינו ואיך הצעירים, הילדים שלנו, רואים אותנו.

למרות חיוניותה ויזיפה, בעיני כבר נראתה זקנה, והיא הייתה בסך הכול בת שישים ושמונה. אז לא משנה מהו גילך, בעיני המסתכל ובגילו, מבוגרים תמיד נראים זקנים בעיני צעירים. מה שחשוב, שאנו לא מרגישים זקנים למרות הגיל והכאבים.

סליחה צלחת

אני מבקשת את סליחתך, הרי עברתי לידך עשרות פעמים ואפילו מבט לא זרקתי בך. היית תלויה בדירת אחותי ולא הקדשתי לך תשומת לב. בינתיים אחותי עברה לדיור מוגן.

באחת הפעמים, בביקורי אצלה, היא הפתיעה אותי ורצתה לתת לי חבילה מיוחדת, עטופה כמו בצמר גפן. פתחתי, נדהמתי וגם כעסתי: "נעמי, הרי היית אצלי, ואת יודעת שיש לי קיר מלא צלחות מכל העולם, מה את רוצה שאני אעשה עם עוד אחת?"

אחותי לקחה נשימה עמוקה, ואז שמעתי את סיפורך. את היית צלחת הפסח של הסבתא של אבא שלנו. כל שנה היית על שולחנם ושמעת את ההגדה וגם את קורות המשפחה. במלחמת העולם הראשונה כשאבינו היה חמש שנים בשבי בסיביר, שמעת את בכייה של אימו, סבתנו, את תפילותיה ואמונתה שישוב. והיא צדקה, היחידה מכל המשפחה שהאמינה בשובו.

אחרי הסיפור הזה הבטתי בך ופתאום ראיתי הילה סביבך, אור על כל הפרחים, כאילו גם הם מספרים סיפורי חיים. התחלתי להרגיש אליך קירבה מיוחדת, הרי את היסטוריה.

ואז פיניתי לך מקום מכובד אצלי, והוא אך ורק שלך ובשבילך. תודה שהגעת אלי, אשתדל לשמור עליך גם להבא ואמסור את סיפורך גם לדורות הבאים.

כיסא משפחתי

יצרו אותי לפני חמישים שנה. בעל הבית הבין קצת בנגרות, אסך כמה חלקי עץ והרכיב אותי לתפארת בנגריית הקיבוץ. ארבע רגליים, משענת, צבע טרי ועוד כמה שפשופים של פוליטורה.

ברוב הדר הגעתי לביתי החדש, צריך עלוב, אך הבעלים היו מאוד גאים במה שיש להם. הילד שמח כל כך, התאמתי בדיוק למידותיו. אמנם עדיין התקשה לשבת עלי לבד, אך היה מאושר. ליטף, חיבק וסחב אותי לכל מקום.

כך היה גם בהמשך כשנולדו אחיו, כל אחד בתורו השתמש בי. הצעירים יותר כבר זלזלו ומדי פעם זרקו אותי, הפכו אותי, עד שפעם אחת נשברה רגלי וחזרתי לנגריה. שם תיקנו אותי, הרגשתי שצובעים אותי... כנראה נשחקתי.

כך עברו השנים, הגיעו הנכדים, להם כבר קנו כסאות מפלסטיק. נשארנו אני ובעלת הבית בעת שנזקקה להוריד משהו בארון, ממקום גבוה.

בינתיים גם עברתי עם המשפחה מדירה לדירה. אני כרגיל החלפתי צבעים כמו זיקית. מצבע טבעי הפכתי לחום ולבסוף ירוק.

לאחרונה התגלגלתי לגינה יפהפייה של אחד הבנים, בין אבנים, דשא, פרחים ועוד רהיטים ישנים כמוני, ושם מצאתי מקום של קבע.

והייתם צריכים לראות את בעלת הבית שלי, כשזיהתה אותי בין שאר הענתיקות... שנינו ממש התרגשנו.

המכשפה שלי

יש לי מכשפה תלויה בבית. עדיין זכורים לי כל הסיפורים על מכשפות, ששמעתי מילדי השכנים וכמובן בסיפורת הילדים תמיד מופיעה המכשפה הרעה. חוץ מזה הייתה לנו מין אמונה טפלה, שאם אנו פוגשים מכשפה בדרכינו לבית הספר (אישה זקנה, הייתה נחשבת למכשפה), אז חייבים לתפוס כפתור ולהחזיק אותו, עד שנראה חייל, או מנקה ארובות, ורק אז מותר לשחרר את היד מהכפתור (היו עוד כל מיני אמונות כאלה).

הסיפור הפרטי שלי מתחיל בזה, שחברי לחיים היה קורא לי "המכשפה שלי", בחיבה כמובן. גם הילדים ידעו ולפעמים שאלו אותו: "מה בישלה לך היום המכשפה שלך?" הוא ענה: "לא פטריות". וזה למה? כי יש סיפור על בחור שפוגש בחברו ושואל: "מה שלום אשתך?" והוא עונה: "היא איננה". "מה קרה? היא אכלה פטריות". וכך זה קרה עוד פעם ופעמיים, כל פעם עם אישה אחרת. באחת הפעמים, כשנפגשו שני החברים (אחרי מות האישה הנוספת), "מה הפעם?" שאל החבר. "גם זאת אכלה פטריות?" "לא!" הוא ענה, "היא לא רצתה, אז מצאתי דרך אחרת."

נחזור לסיפורינו. נסעתי לטיול שרשים עם אחד הבנים ואחת הנכדות. הסתובבנו בדוכנים שונים לחפש מתנות שמאפיינות את ארץ הולדתי ופתאום צצה לפני מכשפה ואני נתתי צעקה: "איזה יופי, בדיוק זאת המתנה שאני אביא לאישי. סוף, סוף תהיה לו מכשפה אמיתית בבית". הוא כמובן שמח ותיכף מצא לה מקום מכובד לתלייה. ומאז הפסיק לקרוא לי המכשפה שלי.

המזוודה שלי

כמה זקנת ונשחקת, אפילו הצבע שלך השתנה. העור מתקלף מכל הצדדים. כמה פעמים עמדנו לזרקך לפח, הרי עברנו דירות המון פעמים. מהאוהל לזובל, מהזובל לצריף יותר גדול, אחרי זה לחדר עם שירותים משותפים עם השכנים ועוד ועוד בתים, וכל פעם התלבטתי מה לעשות איתך. עד שהגענו לביתנו האחרון והנחתי אותך בארון על מדף אחד גבוה, כי שם היה מקום.

והנה לפני חודשים מספר נתקלתי בך. עליתי על כסא, אוחזת בך חזק, שלא תתפוררי לי בידיים, ואז החלטתי לפתוח. הלם תפס אותי רק על המחשבה שעמדנו להיפטר ממך. מה לא היה שם? מכתב ראשון מאימי אחרי חמש שנות מלחמה. מכתב ראשון שמודיעים לי על אימי ואחותי שנשארו בחיים מכל משפחתנו. צרור ענק של מכתבים מכל העולם: מבנו כשהיה איש ביטחון לפני יותר מארבעים שנה. מכתבים של בן שני מאירן של השח הפרסי. מטבעות מהמנדט, בולים מכל העולם, ציור ומכתב של הבן, כשהיה בן שש כשעזרא היה במלחמה, ולבסוף גם פרח מיובש בתוך קרטון, שהכתוב בו נשחק. ואני רציתי לזרוק אותך. איך תסלחי לי? מגיע לי עונש רק על המחשבות שהיו לי. אני מצטערת על עברך. ומהרגע הזה אמצא לך מקום כבוד בביתי והערכתי אליך רק תגדל.

כלבתי נלי

הייתה לי כלבה, נאמנה זו לא מילה. היא ישבה על הקל-נוע וגם אם עבר שבוע, היא לא זזה. עד שובי הביתה, לא הצליחו להזיז אותה. וכך קרה כשהגענו מחו"ל מרוב בלבול, היא השתגעה. ריצת עמוק בעיגולים, קפיצות לגובה כמו תעלולנים לקח זמן עד שנרגעה, ואז חיבקנו אותה בחוזקה.

נלי עם הגורים, 1982

אני חברה של...

אני חברה של המרמד שלי בחדר, כי הוא משמש אותי כל בוקר להתעמלות ובלעדיו יומי אינו מתחיל.

אני חברה של העציצים והנבטים שלי. כל יום הם מקבלים ממני טיפול מיוחד, לפעמים לטיפה, גיזום קטן, לא תמיד השקיה.

אני חברה של הספר שאני קוראת בו. הרבה פעמים הוא מבטל לי את הטלוויזיה ועיסוקים אחרים.

אני חברה של הצבעים והנייר וגם של העט.

אני חברה, אמנם לא תמיד מתוך רצון, של השיש והכיור בבית.

אני חברה של ירקות ופירות, ולצערי גם של ממתקים למיניהם.

אצלי במשפחה אוהבים מאוד מרקים

אצלנו אוהבים מרק עם קנדיילך, מרק שעועית, מרק ירקות, מרק כרובית ועוד ועוד. אך מה לעשות ויש לי שלוש צמחוניות בין שבעת הנכדים. בפעם האחרונה הכנתי מרק בשר לכולם ולנכדתי הצמחונית מרק מאבקה, כי הרי היא לא תטעם את מרק הבשר, אבל לא תוותר על הקנדיילך. באמצע האכילה, פתאום היא נזעקה: "סבתא, איזו אבקה שמת לי?" "אבקת מרק", ענית. "אוי", היא אמרה. "זה גם מבשר", וכמובן הפסיקה לאכול. למחרת סיפרה לי כלתי בצחוק ובסודי סודות: "אל תשאלי, היא הרגישה לא טוב בערב והייתה בטוחה שזה בגלל מרק הבשר". זה מה שנקרא להיות מכורים ועקביים עד הסוף, עם מה שזה לא יהיה.

אוהבים סיפורים: הנר והשכן

בשער העמקים, כל שנה בחג החנוכה הדלקנו חנוכייה. כשכולנו סביב השולחן, עזרא ניגן במסופות ושרנו את מעוז צור ועוד משירי החג. סיפרנו על המכבים ושיחקנו בסביבונים. עד היום עיני מתמלאות דמעות בזמן שירת "מעוז צור". לא משנה כמה שנים עברו, השיר הזה תמיד מזכיר את ילדותי ובית הורי. לאחר שנולדו ילדי, חידשנו במשפחה את המנהג להדליק נרות חנוכה. הסיפור שלי מתחיל לאחר משחקי השעווה, שילדי אף פעם לא ויתרו עליהם, ולאחר שהנרות כילו את בעירתם אחד אחרי השני, ונשאר רק הנר האחרון שהמשיך להאיר. אף פעם לא הצלחתי להתחמק מהסיפור. כל שנה, כשאור הנר האחרון עדיין הבהב, כל המשפחה היתה משדלת אותי לספר, וכמובן גם לשחק בו בזמן. היו מושיטים לי את הנר, מכבים את כל האורות מסביב ואני מתחילה: "היה הייתה משפחה עם אבא, אמא, בן ובת. חשמל עדיין לא היה, רק נרות. המשפחה בילתה כל ערב יחד, ואז הגיע הזמן לכבות את הנר האחרון. הראשון מנסה האבא, נושף ונושף, אך אינו מצליח, כי שפתו עולה לכיוון מעלה, ואז מנסה האם, אך היא נושפת לכיוון מטה. מגיע תורו של הבן, האוויר הולך שמאלה, האחות מנסה והנשיפה הולכת ימינה. כל אחד מנסה עוד פעם. בסוף, אחרי שהם לא מצליחים, הם מתייאשים. ואז מישהו אומר: "זה לא הולך, אולי נקרא לשכן". השכן מגיע, מרטיב את שתי אצבעותיו ומכבה את הנר. וכך בפרספקטיבה רחוקה, מכל החג היפה הם זוכרים בעיקר את המשחק ואת הסיפור הזה. רק לפני שנה, אחד מבני שמתקרב לגיל שישים, פתאום הריע, "אוי סבתא, את חייבת לספר את הסיפור עם הנר, גם הנכדים חייבים לראות וליהנות". ההצעה נשארה בעינה, כי כושר המשחק וגם היכולת מכל הבחינות הטכניות לא ניתן לביצוע. אז הסיפור סוכר, אך בלי תוספת המשחק.

זיכרון השלג

היה ערב חורפי קר במיוחד. השנה היא 1950 גרנו בצריף מרוחק ואני כבר די עגולה, אבל מלאת מרץ.

התעוררנו לבוקר לבן. מרבד צחור של חצי מטר של שלג כיסה את כל האזור. התלבשתי במהירות, כי היה עלי להגיע לקבוצת ילדים בני השלוש, והשומרת כבר מזמן הלכה.

יצאתי עם מגפיים, לבושה היטב, אך לאן פני מועדות? לא היה לי מושג. לא היה זכר לשביל או לדרך. הכול משטח לבן אחד רחב. הבתים, העצים, הכול היה עמוס בשלג כבד, ואני ברוב יאוש חותרת קדימה בקושי רב ובעצם בלי כיוון. איך הגעתי בסוף? זאת אני יודעת, אך הילדים כבר עמדו בחלונות. אם הייתי מאחרת, הם היו יוצאים יחפים לשלג הקר, הרי הם לא ידעו מה זה שלג.

סוף, סוף הגיעו גם ההורים ועוד מטפלת.

פילסנו לנו דרך בשלג, כדי שהילדים יוכלו לצאת. הלבשנו אותם במספר שכבות ומגפיים ופרצנו החוצה.

שכחנו מאוכל, השתוללנו יחד עם הילדים עד שהם התעייפו.

אך את הרגעים של האין אונים, לא אשכח עד יומי האחרון.

65 שנים עברו מאז, וזה גילו של בני הבכור.

שלג 1950 - אני בהריון עם בני הבכור, ניר

השעון ואני

רק אחרי 20 שנה, מאז שהמלחמה הפרידה בין האח והאחות, הגיעה ההזדמנות להיפגש בהונגריה. אני כבר הייתי אימא לארבעה בנים. הוא קיבל מהקיבוץ חופש לחודש וחצי ואני נשארת להתמודד, עם כל הכרוך בכך. לא פעם, כשהיו מריבות בינינו, הוא היה מכריז: "אני אברח לי ליער ואתם כבר תסתדרו לבד".

אז הנה נשארנו לבד, ואני חייבת לקום בשלוש בלילה ולהכין אוכל לכל היוצאים לעבודה. כארבעים איש לפרדס וכך גם למטעים ולכל הנהגים וגם להכין ארוחת בוקר לחברי הקיבוץ.

באותו הערב כיוונתי את השעון וחצי מטה מעייפות, הלכתי לישון. פתאום דפיקה חזקה בדלת, בפתח עמדה חברה: "השעה כבר ארבע בבוקר וכלום לא מוכן".

אל תשאלו באיזה מצב הייתי, הבלבול והמבוכה ליוו אותי כל אותו היום. למחרת לקחתי את השעון ושמתי אותו בתוך צלחת פורצלן, כדי שירעיש יותר וגם ביקשתי משומר הלילה שיבוא להעיר אותי, ליתר ביטחון. כמוכן שהתעוררתי כבר בשתיים בלילה, הרבה לפני שצלצל השעון.

מעזרא קיבלנו גלויות. כתב שהם מבליים וגם הסבא הצטרף אליהם והכול נפלא. כעבור כמה ימים או שבועיים, קיבלתי גלויה מווינה. תהיתי ביני לבין עצמי: "מה הוא עושה בווינה? הרי הוא קיבל חודש וחצי". כך, אחרי שלושה שבועות, כשהשבוע האחרון היה גם באיטליה, כי משם הפליגה האוניה. הוא הרגיש בודד ועצוב והקדים את ההפלגה. פתאום נחת בבית ואנו היינו מופתעים. "כן תמיד אמרתי לכם שאני אברח, אך אני לא מסוגל להיות רחוק מכם, גם זה היה יותר מידי בשבילי".

בזה הוא גמר עם האיזונים שלו. ומאז לא יכול היה להכריז על בריחה מהבית, כי כבר לא האמנתי לו, אך את השעון בצלחת השארתי בבית בכל זאת (ליתר בטחון).

בעבודה ובמלאכה

קוראת סיפור לילדים

עבודה בשדה

טיול בוקר עם השישיה

טיול בוקר עם השישיה והכלבה

הסרגיה בביכורים

קשר סבתא

על קשר סבתא שמעתי ולמדתי, עוד לפני שקראו לי "סבתא". תרגלנו את כל הקשרים בתנועת הנוער. לרוב אפשר היה להתירם, אך את הקשר הזה אי אפשר להתיר. יש דור בקיבוץ, ובעצם בארץ ובעולם, שלא חוו את הקשר עם סבתא אמיתית. השואה לקחה את רוב הסבים של ראשוני הקיבוץ ומקימיו. זה לבטח חסר להם מאוד. אני זכיתי להכיר את הסבים שלי, שאחר כך נלקחו למחנות השמדה וילדיי זכו לסבתא מיוחדת ואהובה, אמי. זיכרונות אין ספור יש לי מהנסיעות לסבים, לחופשות ולחגים, ולילדיי - זיכרונות אין ספור, מהמאכלים של סבתא רוזי, עשיית הבצק הדקיק ועד לעוגיות המיוחדות שלה ואהבתה הרבה אליהם.

זיכרונות על אמא מהתקופה בה כבר הייתי סבתא

למרות שאני כותבת במשך שנה ויותר בלי לחשוב למי ומי הנמען, בעצם רוב כתיבתי על עברי ועל מה שעבר עליי היו מיועדים בתת ההכרה לאימי ז"ל. אין ולא הייתה רשימה שהייתה קשורה לילדות, לשואה, לעבר, שאמי לא מופיעה בה. לפעמים בכתיבה ולפעמים במוסתר, אך תמיד נוכחת. התמזל מזלי וכגשתיה אחרי המלחמה, אחרי חמש שנים של אי ודאות. היא חיה עשרים שנה איתנו ועם נכדיה. למרות שלושים שנות היעדרותה, עקב מותה, היא קיימת עדיין אצלי במחשבותיי. ובלי דעת גם בכתיבה, דבריי ברוב הפעמים מכוונים אליה.

בפעם הראשונה שהפכתי להיות סבתא

בפעם הראשונה שהפכתי להיות סבתא, ההתרגשות תפסה אותי בכל הגוף. הלכתי בשבילי הקיבוץ מסוחררת וגאה, כאילו אני הראשונה בעולם שנהייתי סבתא. נכדתי הראשונה נולדה קרוב ליום הולדתי החמישים. היינו מתוחים ונרגשים ביותר. פתאום נכנס איש לביתנו ואנו לא ידענו מי הוא. ברגע הראשון חשבנו שהוא מביא איזו בשורה, אך למזלנו הוא הגיע מארץ רחוקה וקיבל את שמנו כמכניסי אורחים. אומנם זה לא היה הזמן המתאים, אך שמחנו שלפחות לא הביא בשורה רעה. באתו הרגע, צלצל הטלפון שבישר את הולדתה של נכדתנו הראשונה. כעבור יומיים כלתי והתינוקת חזרו הביתה. ההתרגשות גאתה, העוגה הייתה מוכנה עם הברכה והחרוזים שאני מצרפת בדרך כלל, ומתנה - כמובן. כל יום הגעתי לרגעים ספורים לראותה, כדי לא להפריע.

זיכרון טראומטי

בגילנו המופלג מתאכסנים להם כמויות, בעצם שקים שלמים, של זיכרונות. הבעיה היא, איזה מהם לשלוף. לפני קרוב לעשרים שנה התארח אצלנו בנו המאומץ עם בני משפחתו. ילדיו, בן ובת בדיוק בגיל של שניים מנכדינו, היו עדיין קטנים. באחד מימי הביקור שלו ושל בני משפחתו יצאנו לטיול לרמת הגולן. היינו מצויידיים היטב. צירפנו אלינו שלושה מנכדינו ויצאנו לדרך. מצב הרוח היה מרומם. המכונית הייתה נוחה והדרך והנוף מדהימים. נעצרנו בכמה מהמקומות, להסביר למבוגרים על הקרבות הקשים שהיו במקום. תיארונו להם איך הסורים השקיפו על הכנרת ועל עמק הירדן. הם היו מלאי עניין, אך לקטנים אצה השעה. הם חיכו לאטרקציה ולא כל כך רצו להביט בנופים ולשמוע סיפורים. אז אחרי ארוחה קלה, המשכנו לכיוון "צמח" ל"חוף גיא". בקושי הצלחנו למקם את המכונית, אחרי תשלום הכניסה ולבישת בגדי הים, הילדים רצו לכיוון המגלשות. לא הורדתי את עיניי מנכדי בן השלוש והוא ישר רץ למגלשה הגבוהה ביותר. לא עזרו השכנועים, הוא כבר למעלה לבד. קפצתי למים, מוכנה לרגע לתפוס אותו. המגלשה הייתה כה תלולה, שלא הייתה כל אפשרות לעצור אותו בסוף. הוא גלש והגיע במהירות עצומה ונעלם במים, ואני נתקפתי בפאניקה מוחלטת. מה לא עבר לי בראש באותן השניות. הלב כבר לא היה במקומו ואלפי מחשבות זועות התרוצצו לי בראש. כמוחי שיחזרתי, איך שמחנו כשהוא נולד (אחרי ארבע נכדות), ברית המילה שלו, שהיה לי יותר קשה מאשר אצל ארבעת בניי, ולתוך זה הוספתי זועות שונות ומשונות. כל זה כמובן לקח שניות ספורות והילד צץ לידי מתנשף ושמה. חיבקתי אותו בכל כוחותיי מרוב התרגשות ויצאנו מהבריכה. באותו הרגע הוא החליט, שהוא רוצה עוד פעם. תפסתי אותו בכל הכוח, הבטחתי לו הרים וגבעות, רק לא זה. הייתי זקוקה לכדור הרגעה. הטראומה הזאת מונחת אצלי עד היום. היום הוא מפקד ביחידה קרבית מובחרת וליבי פועם וחרד גם בימים האלה.

בנינו המאומץ ובני משפחתו, משפחת הנסי

עזרא קרא לזה פריחה מאוחרת

אומנם ציירתי וקראתי הרבה גם לפני "דורות", אך מאז הצטרפתי לפעילות שם, אני מרגישה יכולות שלא הייתי ערה להן לפני כן וגם לא היה לי זמן. היינו כה עסוקים בעבודה ובמשפחה, והנה לעת זיקנה, כשחשבתי לי: "אוי, מה אעשה בפנסיה?" אני מרגישה כוחות וסקרנות להמון נושאים שלא נפתחו לפני קודם. הגעתי למסקנה שאפשר עוד ועוד להתחדש וללמוד בכל גיל. כך התחלתי ליהנות גם מהמחשב. לא מזניחה את הקריאה ואת משק הבית. היחיד שניזוק אולי זאת העיתונות טוב שכן. "דורות" מאפשר לנו ללמוד, ליצור ולהתחדש עוד ועוד.

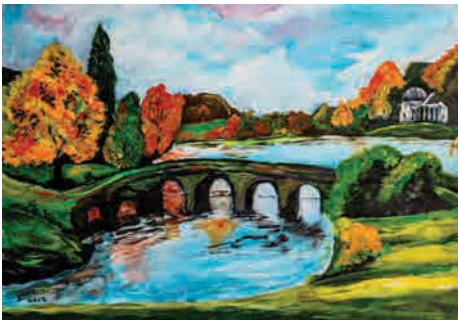
בחיק הטבע טיול עם "דורות"

מציירת ב"דורות", 2015

טיול לגדרה שלובת זרוע עם מיכל קציר

דיאלוג עם העתיד

אומנם בגילי המופלג כבר לא הייתי צריכה להתעסק איתך, אך בכל זאת: מה אתה מבטיח לנכדינו? נינינו?
 למה אתה מאיים עלינו בכל צעד ושעל? מלחמות, מלחמה גרעינית, תקשורתית, רעב, התפוצצות האוכלוסייה, פגעי טבע ומה לא?
 העתיד: "אני אנסה לענות לך. פעם חשבו שהקידמה תביא רק טוב לאדם. הבעיה שהכול הולך לקיצוניות ואין עוצר. העולם רובו מונהג על ידי מנהיגים לא ראויים, הדתות הולכות לקיצוניות. כל זה בידי האדם. מה שקשור לפגעי טבע, אין לי יכולת לענות לך".
 אני: "אז מה האיש הבודד יכול לעשות, כדי לעצור ולשכר את מה שאפשר?"
 העתיד: "אם היו מתגייסים יותר ויותר אנשים לעצור את זיהום האוויר, את הקצנת הדתות, את סדרי העולם הלא ראויים, מצילים את העולם השלישי..."
 אני: "אני רואה שבעצם גם אתה לא מסוגל לענות לי, איך יכולים לעצור את העגלה המתגלגלת במדרון התלול".
 העתיד: "האדם יצא מגן העדן. הוא התפתח וגדל ועשה גדולות, הרוב תלוי בו. אם הוא לא יתעשת, לצערי אין לי כרגע תשובה".

"מתקשה להאמין שהסיפור הזה אמיתי"

מכתב שכתבה עופרי בשנת 2006 כששמעה את סיפור חייו של סבא עזרא

סבא יקר,
 אני קוראת את סיפורך ואני מתקשה להאמין, מתקשה כל כך להאמין שהסיפור הזה הוא אמיתי, שהוא חלק ממך, חלק מאבי וחלק ממני.
 כל ילדוטי חוויתי ממך ומסבתא רק טוב והמון המון חוזק. יצרתם בית חם ואוהב לילדים ולנכדים. את כל הטוב הזה אני כל כך מעריכה ובמידת מה נדהמת כיצד מחוויה כל כך קשה ניתן להתרומם, להתגבר וליצור כל כך הרבה אהבה.
 הסיפור שלך מזכיר לי כמה חזקים הם החיים, וכמה, למרות הקשיים, יש כוח אדיר שדוחף אותנו קדימה.
 הידיעה שהדם שלך זורם בעורקי, מחזקת אותי.
 אני קוראת את הסיפור שלך, ובאורח פלא מתרשמת שאנשים רבים וטובים פגשת בדרך הקשה הזו, ושלמרות המצב הכל כך קשה, רבים שמרו על צלם אנוש ועזרו זה לזה.
 אני חושבת שלא משנה באיזו דרך אבחר בחיי, תמיד אני הולכת כאשר הזיכרון שלך ושל סבתא איתי. תמיד המטרה היא לחזק את הטוב, ללמוד, להשכיל, לדבר עם אנשים כבני אדם - להיות בני אדם, במובן הטוב של המילה.
 גאה בכך, אוהבת אתכם, עופרי

פרידה - התשמע קולי רחוקי שלי...

בלילה ההוא

איך נהנינו פעם, ביום של הפסקת חשמל, לשבת בחוץ, להירגע מהמולת היום. הרגשה עילאית ונפלאה, לראות את היקום ואת הכוכבים בחושך. אך לצערי, זה קרה לפני כמה שנים, ומאז לא חזרה הפסקת החשמל. אז היום הטלוויזיה עובדת שעות נוספות, המחשב פתוח, את ארוחת הערב יש להכין ואולי יש איזה אירוע שאמורים להתכונן ולהכין. ברכות לימי הולדת של הנכדים, לתקן משהו שכבר מחכה כמה ימים ועוד ועוד. אז סליחה לכוכבים ועונש לנשמה שמפסידה. וכמו זלדה המשוררת, איני מקיימת את מה שהייתי צריכה לעשות.

יקירי

אתה זוכר שנסענו לחברינו בחיפה. נסענו דרך העיר התחתית, המושבה הגרמנית היפהפייה, כשמולנו כל שדרת הבאהיים, ומשם דרך סטלה-מריס לכרמל הצרפתי, וממש לפני שהגענו, פתאום צעקתי לך: "עצור"! יצאנו מהרכב לפנורמה ולפנינו נגלה מראה בלתי נשכח. השקיעה בעיצומה, יורדת במהירות, השמיים מלאי עננים, אך יש חריץ קטן שממנו השמש מתעקשת להציץ, והיא מוציאה את קרניה השקופים, שמגיעים ממש עד הים. הם נוצצים כיהלומים, ובים נראה גם אודם של השתקפות, כאילו הים מסמיק מרוב היופי. עמדנו שם ונהנינו מכל רגע. נאלמנו דום.

נזכרתי כעת, כי אני נמצאת בדירת הפנטהאוס של חברינו ומתחתינו חיפה והים. ומגובה החלון רואים כמעט את אותו המראה של אז. אך הקסם הלך. אני כבר לא יכולה להרגיש אותו.

אז היה שלום יקירי!

יהודית

לעזרא שותפי לחיים 64 שנים

עזרא שלי,

הרי רוב חיי קשורים איתך
 וכל כתובותיי גם נוגעים בך.
 אינני יכולה לסיים את קורות חיי,
 בלי להוסיף עוד מילים עליך.
 היינו יחד מעל שישה עשורים,
 כל פעם, תופסים אותי הגעגועים.
 הרי כשלא התראינו כמה שעות,
 כבר התגעגענו אחד לשני.
 בימי שישי ושבתות אתה לא כאן,
 וכשכולם הולכים, תופסים אותי הגעגועים.
 בכל פינה ובכל מקום, אתה איתי במחשבתיי.
 לא זכית לראות את הנינים ואת התפתחותם של הנכדים.
 עזרא שלי, נוח בשלום, חיינו עברו כמו בחלום.
 קשיים היו, לא הכול זרם על מי מנוחות,
 אך אהבתנו גברה על כל התהומות.

סבא עזרא לא זכה ליהנות מהנינים לצערי.
 עם כל עיסוקי הרבים אני חסרה מאוד את שותפי לחיים,
 אך לא אנו קובעים את סדרי החיים.

בספטמבר 2012 נפטר עזרא והובא לקבורה
 בבית העלמין של שער העמקים.
 יהודית ממשיכה כל שנה לכתוב ולספר לו
 את הקורה במשפחה ועל געגועיה אליו.

סיכום (לא סופי) של שרשרת הדורות, לבית עמית

ארבעה בנינים: ניר, ערן, גל ורם
שבעה נכדים: איילי, עפרי, תום ואורי, שחר, גיא וסיון
נינים: אחד (הדר) שמשגע את כל המשפחה, ואחת (ערבה) שזה עתה נולדה.
והשבט עדיין לא סיים לומר את דברו...

השער והדלת

זכור לי השער של סבא,
כל המי ומי נכנס בה.
אני ילדה לא הבנתי
מה כל אלה ולמה?
השער הזה נסגר מזמן,
רק הזיכרון עוד נשאר שם.
הדלת בחדרינו גם הייתה פתוחה
ילדים, מתנדבים מכל קצוות העולם,
איפה הם היום ואיפה אנחנו?
כל אחד עם סיפור חיים שלו.
ואני את דלתי כעת סוגרת,
בסופי שבוע עדין היא טורקת.
אך היא הולכת ונסגרת,
וגם אנחנו כמו הדלת.

המשפחה המורחבת (עם 2 בני דודים) ביום הולדת 95 למרים, 2015

כוס קפה ועוגה

איך מספרים סיפור כל כך אישי כמו קורות חיים לאדם שאף פעם לא פגשנו אותו לפני כן?
בהתחלה יש חשש מסוים, שהרי בסיפור הזה באים לביטוי לא רק קורות החיים במובן הטכני של המילה.
יהודית עשתה חלק גדול מהדרך בעצמה, לעיתים עם עזרה והרבה פעמים למען נכדיה וילדיה. היא סיפרה וכתבה ותיארה בחיך והומור, ולעיתים עם דמעה, את קורות חייה כנערה ורעיה, אם, סבתא, אחות, דודה... ענף מעץ משפחה גדול וגדל.
בהתחלה בחוג לכתיבה יוצרת במרכז "דורות", שם החל מעיין הסיפורים לפרוץ דרכו החוצה ואחר כך כמעין שופע.
אחת לשבוע נפגשנו שתינו על כוס קפה ועוגה, בביתה השופע חום, אהבה ומקושט בציוריה.
לתות הבית הזה פתוחות ומסבירות פנים לכל הבאים בשעריו: חברים לעבודה, לדרך ובני משפחה: צעירים עם מבוגרים. אלה ואלה קשורים זה בזה ויוצרים מרקם חיים מדהים השזור בצבעים של אושר, אהבה וגם עצב.

יהודית כתבה ואני קראתי.

הסיפורים הנבחרים מציירים מסכת חיים פרטית, השזורה בחייה של מדינה צעירה, שזה עתה נולדה. כתיבתה הביאה לביטוי את כשרון כתיבתה והיצירתיות שבה שהלכה והתגברה עם השנים. עזרא קרא לזה פריחה מאוחרת ואין ספק שהייתה לו עין טובה ולב אוהב.
כי מה זה סיפור טוב? זהו סיפור שמזכיר דרך חוויות הכותב, דברים פשוטים המוכרים לכולנו מחיי היומיום. בקיצור, זהו סיפור מהחיים, שעדיין לא תם, וממשיך להכתב בידי בנים ובנות ודורות ממשיכים. תודה לך יהודית על הפתיחות, הפשטות והידידות. רוחלה

משפחתי (חסרים ערן ושחר)